

“Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” ESF projekta identifikācijas Nr. 7.3.1.0/16/I/001

Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 7.3.1. specifiskā atbalsta mērķa „Uzlabot darba drošību, it īpaši bīstamo nozaru uzņēmumos” projekts „Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” (Nr. 7.3.1.0/16/I/001)

DARBA APSTĀKĻI UN RISKI LATVIJĀ 2017-2018

Pasūtītājs:

Valsts darba inspekcija

Izpildītājs:

Personu apvienība

SIA “Civitta Latvija”, SIA “GRIF” un UAB “Civitta”

TEMATISKIE PIELIKUMI

DARBA VIDES RISKA FAKTORI UN TO NOVĒRTĒŠANA

Saīsinājumu saraksts

DAL	Darba aizsardzības likums
DAS	Darba aizsardzības speciālists
DARL	“Darba apstākļi un riski Latvijā”
LDDK	Latvijas Darba devēju konfederācija
LM	Latvijas Republikas Labklājības ministrija
LTRK	Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera
MK	Latvijas Republikas Ministru kabinets
RVDI	Reģionālā Valsts darba inspekcija
VDI	Valsts darba inspekcija

Darba vides riska faktori un to novērtēšana

Droša un veselībai nekaitīga darba vide

Ikviens nodarbinātais savā darbavietā ir pakļauts dažādiem darba vides riska faktoriem – fizikālajiem, ķīmiskajiem, psiholoģiskajiem, biomehāniskajiem, bioloģiskajiem un citiem. Tas, vai nodarbināto veselību ietekmē šie faktori, ir atkarīgs no daudziem apstākļiem, piemēram, nodarbināto psihoemocionālā stāvokļa, darba vietu ergonomikas, individuālo aizsardzības līdzekļu lietošanas u.tml.

Darba devēja pienākumos ietilpst drošas darba vides un apstākļu nodrošināšana nodarbinātajiem, ko iespējams panākt, uzņēmumā/iestādē izveidojot darba aizsardzības sistēmu. Darba aizsardzības ietvaros darba devējam jāveic pienākumi saskaņā ar tādiem principiem kā:

- darba vides riska faktoru kaitīgās ietekmes mazināšana;
- darba vides riska cēloņu novēršana;
- darba vides (iekārtojuma, aprīkojuma, metožu) pielāgošana indivīdam;
- tehnikas, higiēnas, medicīnas attīstības apzināšana;
- bīstamā aizstāšana ar drošu vai mazāk bīstamo;
- saskaņotas un visaptverošas darba aizsardzības sistēmas izveide;
- priekšroka kolektīvajiem darba aizsardzības pasākumiem salīdzinājumā ar individuālajiem darba aizsardzības pasākumiem;
- instruktāžu un apmācību veikšana nodarbinātajiem;
- sadarbšanās ar nodarbinātajiem un viņu uzticības personām darba aizsardzības jomā [4].

Savukārt nodarbinātā pienākumi ietver rūpes par savu veselību un drošību, kā arī sadarbšanos ar darba devēju un darba aizsardzības speciālistu (turpmāk – DAS) darba aizsardzības jomā [4].

Normatīvo aktu prasības

Darba devēju, nodarbināto un valsts institūciju pienākumus un tiesības attiecībā uz drošību un veselības aizsardzību darba vietās nosaka Darba aizsardzības likums (turpmāk – DAL; redakcijā ar grozījumiem, kas stājas spēkā 28.04.2010.). DAL nosaka, ka darba devēju pienākumos ietilpst darba aizsardzības sistēmas organizācija un tās darbības nodrošināšana, tai skaitā arī darba vides riska novērtēšana, kuras veikšanas kārtība aprakstīta DAL 8.pantā. Konkrētāk, darba vides iekšējās uzraudzības veikšanu, t.sk. darba vides riska novērtēšanu, nosaka Latvijas Republikas Ministru kabineta (turpmāk – MK) 02.10.2007. noteikumi Nr.660 „Darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtība”. Tajos minēts, ka darba vides iekšējā uzraudzība sastāv no šādiem posmiem:

- darba vides iekšējās uzraudzības plānošana;
- darba vides riska novērtēšana, ieskaitot riska novērtēšanu darbā, kuru veic grūtnieces un sievietes pēcdzemdību periodā;
- darba vides iekšējās uzraudzības īstenošana;
- darba vides iekšējās uzraudzības pārbaude un pilnveidošana [4].

MK noteikumu Nr.660 pielikumā ir veidlapa, pēc kuras vadoties iespējams veikt darba vides riska novērtējumu, tomēr pēc darba devēja ieskatiem iespējams izmantot arī citas metodes. Turklāt, ja uzņēmumā/iestādē vairāki nodarbinātie sastopas ar līdzīgiem darba apstākļiem, darba vides riska faktoru novērtējums var tikt veikts tikai vienā darba vietā vai par vienu darba veidu, iesaistot konkrēto nodarbināto vai tā uzticības personu. Tāpat

darba devējam jāatceras, ka nodarbināto veselību un drošību var apdraudēt vairāki fizikālie, ķīmiskie, psiholoģiskie, bioloģiskie, fizioloģiskie u.c. darba vides riska faktori.

Normatīvo aktu prasību novērtējums – aptauju rezultāti

Šajā pētījumā “Darba apstākļi un riski Latvijā” (turpmāk – DARL) izmantoti 2018.gada darba devēju, nodarbināto un darba aizsardzības speciālistu aptauju dati. Aprakstot un dinamiskā salīdzinot iepriekšējos periodus, izmantoti dati, kas bija pieejami iepriekš veikto pētījumu tematiskajos pielikumos.

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

DAS aptaujā ievērojami samazinājies respondentu īpatsvars, kuri uz jautājumu, vai, veicot darba vides riska novērtējumu uzņēmumos, viņi pielieto MK noteikumu Nr.660 1.pielikumu, atbildējuši apstiprinoši (2018.gadā – 63,7%, 2010.gadā – 76,7%). Šādus rezultātus iespējams skaidrot ar to, ka ir ieviestas jaunas un uzlabotas metodes, ar kuru palīdzību iespējams veikt darba vides riska novērtējumu, piemēram, OIRA datorprogramma.

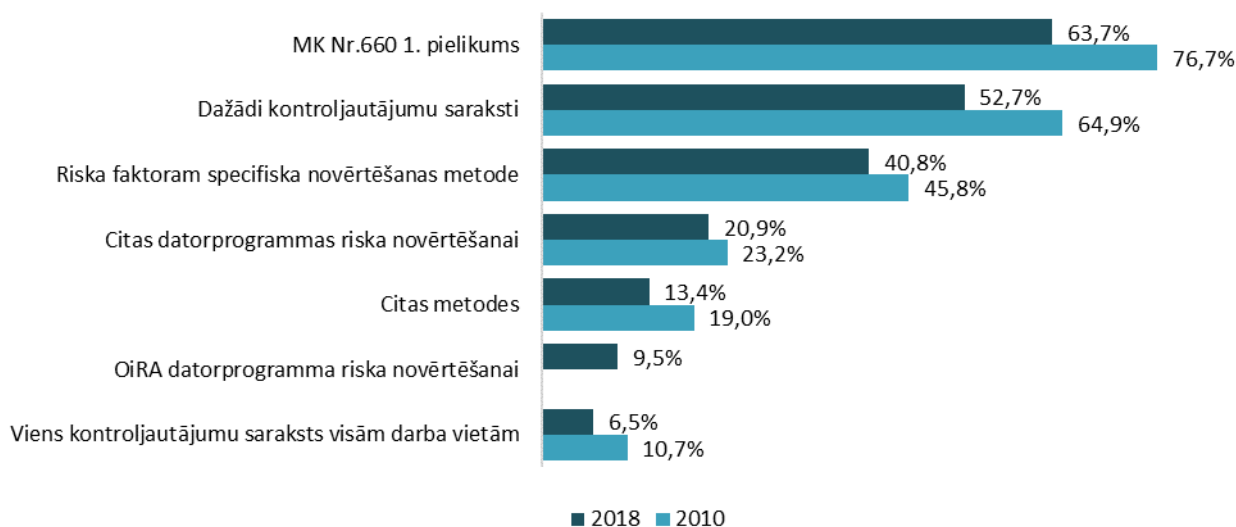
Aplūkojot DAS atbildes pēc darba stāža ilguma, vērojama interesanta tendence, ka 2010.gadā MK noteikumu Nr.660 1.pielikumu visbiežāk pielietojuši DAS ar mazāku darba stāžu (1-5 gadi), taču 2018.gadā to visbiežāk minējuši DAS ar 6-10 gadu stāžu, kas, iespējams, saistīts ar DAS ērtību izmantot jau pierastu un iepriekš izmantotu veidu darba vides riska novērtēšanai:

- speciālisti ar darba stāžu 1-5 gadi: 2018.gadā – 67,3%, 2010.gadā – 84,7%;
- speciālisti ar darba stāžu 6-10 gadi: 2018.gadā – 71,4%, 2010.gadā – 73,7%;
- speciālisti ar darba stāžu virs 11 gadiem: 2018.gadā – 59,8%, 2010.gadā – 69,9%.

Lielākā daļa DAS savā darbā izmanto vairākas metodes vienlaikus, lai novērtētu darba vides riska faktoros. Salīdzinot izmantotās metodes, MK noteikumu Nr.660 „Darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtība” 1.pielikums joprojām ir visizplatītākā metode riska novērtēšanai. Vairāk kā puse no DAS lieto dažādu kontroljautājumu sarakstus un 6,5% respondentu izmanto tikai vienu sarakstu. Salīdzinot ar 2010.gada rezultātiem, visu metožu izmantošana, izņemot datorprogrammu, ir procentuāli samazinājusies (1. attēls). Tas skaidrojams ne vien ar vispārīgu tehnoloģiju attīstību, bet arī ar dažādu datorprogrammu popularitātes pieaugumu, piemēram, datorprogrammas OIRA.

2018.gada pētījuma ietvaros DAS fokusgrupu diskusiju dalībnieki apgalvo, ka MK noteikumi Nr.660 ir ļoti vispārīgi un atvērti DAS interpretācijai. Piemēram, tika minēts, ka MK noteikumu Nr.660 1. pielikumā “Darba vietas vai darba veida pārbaude un tajā esošo darba vides faktoru noteikšana un to novērtēšana” ievietotās tabulas atspoguļo riska faktoru identifikāciju, nevis to novērtēšanu. Tāpat DAS norāda, ka atbilstoši MK noteikumiem, šo tabulu pārbaudes dokumentēšanai var arī nelietot, ja tajā tiek izmantoti dokumenti, kuri ir atbilstoši uzņēmuma saimnieciskās darbības raksturam un kuros ņemti vērā pielikumā minētie darba vides faktori. Šie apstākļi, viņuprāt, rada iespējamās DAS (vai cita atbildīgā speciālista) interpretācijas pašā riska novērtēšanas procesā.

1. attēls. Darba aizsardzības speciālistu īpatsvars pēc viņu izmantotās metodes darba vides riska vērtēšanai

Bāze: respondenti, kas nestrādā Valsts darba inspekcijā un Latvijas Republikas Labklājības ministrijā, 2018.gadā n=194, 2010.gadā n=193

Avots: darba aizsardzības speciālistu aptauja

Darba devēju aptauja

Darba devējiem 2018.gada aptaujā vaicāts, vai viņi izmanto bezmaksas rīku OiRA, ar ko iespējams veikt darba vides riska novērtējumu vairākās nozarēs, un tikai 1,7% respondentu ir atbildējuši apstiprinoši. Lielākoties OiRA lietošanu min vidēja izmēra uzņēmumu darba devēji (2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 1,5%, 11-49 nodarbinātie – 0,2%, 50-249 nodarbinātie – 11,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 0,4%). Padziļinātāka analīze netika veikta nelielā respondentu skaita dēļ.

Informētība par darba vides riska faktoriem

Darba devēju aptauja

Darba vides riska novērtēšanas būtība ir izprast to, kādi kaitīgie faktori sastopami darba vidē, kā arī cik lielā mērā tie ietekmē nodarbināto veselību un drošību. Veicot šo pasākumu, jāņem vērā, ka neeksistē darba vietas, kurās nodarbinātie nav pakļauti nevienam darba vides riskam. Tādēļ tas, ka šī pētījuma darba devēju aptaujā ievērojami palielinājies respondentu īpatsvars (līdz dinamikā visaugstākajam rādītājam), kas apgalvo, ka visi (100%) nodarbinātie uzņēmumā pakļauti kaitīgajiem darba vides riska faktoriem, uzskatāma par pozitīvu tendenci (1. tabula). Tas norāda, ka darba devēju izpratne par darba aizsardzību uzlabojas. Tomēr joprojām aptuveni katrs ceturtais darba devējs aptaujas laikā atzīst, ka neviens nodarbinātais viņu uzņēmumā nav pakļauts riska faktoriem.

1. tabula. Darba devēju īpatsvars pēc viņu domām par nodarbinātajiem, kas uzņēmumā ir pakļauti kaitīgajiem darba vides riska faktoriem, %

Nodarbināto skaits/gads	2006	2010	2013	2018
100%	16,0	30,8	17,5	41,7
80-99%	6	5	6	5,4

Nodarbināto skaits/gads	2006	2010	2013	2018
60-79%	7	7	5	4,5
40-59%	10	11	8	5,3
Mazāk kā 40%	17	21	24	12,0
Kaut kādā mērā	56	75,8	60,5	68,9
Neviens nav pakļauts	43	24,0	37,5	28,0
Grūti pateikt	2	1	2	3,2

Piezīme: Nav pieejami precīzi dati par visiem atbilžu variantiem no 2013., 2010. un 2006.gada pētījumiem

Bāze: visi respondenti, 2018.gadā n=1081, 2013.gadā n=1044, 2010.gadā n=1044, 2006.gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

Problemātiskās nozares, kurās darba devēji visbiežāk uzskata, ka neviens nodarbinātais nav pakļauts darba vides riskiem, ir:

- zivsaimniecība (2018.gadā – 42,3%, 2013.gadā – 57,9%, 2010.gadā – 38,6%);
- tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana (2018.gadā – 36,6%, 2013.gadā – 40,8%, 2010.gadā – 35,2%);
- papīra un papīra izstrādājumu ražošana, poligrāfija un ierakstu reproducēšana (2018.gadā – 28,4%).

VĒL joprojām līdzīgi kā iepriekšējos pētījumos DARL saglabājas tendence, ka, palielinoties uzņēmumā nodarbināto skaitam, samazinās darba devēju īpatsvars, kuri apgalvo, ka neviens nodarbinātais nav pakļauts kaitīgajiem darba vides riskiem:

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 28,7%, 11-49 nodarbinātie – 23,6%, 50-249 nodarbinātie – 16,6%, 250 un vairāk nodarbinātie – 6,8%;
- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 42,0%, 11-49 nodarbinātie – 12,7%, 50-249 nodarbinātie – 5,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 4,1%;
- 2010.gadā: 1-10 nodarbinātie – 26,3%, 11-49 nodarbinātie – 13,1%, 50-249 nodarbinātie – 4,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 2,3%;
- 2006.gadā: 1-9 nodarbinātie – 49,3%, 10-49 nodarbinātie – 27,0%, 50-249 nodarbinātie – 19,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 13,5%.

Šāda tendence skaidrojama ar līdzekļu pieejamību lielajos uzņēmumos, ko darba devēji var novirzīt darba aizsardzības sistēmas izveidei. Līdz ar to arī lielajos uzņēmumos tiek labāk identificēti darba vides riska faktori.

Salīdzinot atbildes pēc uzņēmumu dibināšanas gada, nedaudz sliktāk informēti par darba vides riska faktoriem ir darba devēji, kuru uzņēmums dibināts no 2001. līdz 2005.gadam:

- 2018.gadā: līdz 1990.gadam – 20,9%, 1991.-1995.gads – 30,3%, 1996.-2000.gads – 26,0%, 2001.-2005. – 33,5%, 2006.-2010. – 27,2%, no 2011.gada – 26,8%;
- 2013.gadā: līdz 1990.gadam – 18,5%, 1991.-1995.gads – 24,6%, 1996.-2000.gads – 40,5%, 2001.-2005. – 48,0%, 2006.-2010. – 42,1%, 2011.-2013. – 53,3%;
- 2010.gadā: līdz 1990.gadam – 35,3%, 1991.-1995.gads – 19,8%, 1996.-2000.gads – 23,8%, 2001.-2005. – 24,8%, 2006.-2010. – 27,7%;
- 2006.gadā: līdz 1990.gadam – 33,0%, 1991.-1995.gads – 28,5%, 1996.-2000.gads – 44,0%, 2001.-2005. – 45,9%.

Turklāt dinamikā vērojams, ka jauno uzņēmumu informētības līmenis uzlabojas, jo darba devēji, kuru uzņēmums dibināts samērā nesen, retāk kā 2013.gada pētījuma DARL aptaujā atbildējuši, ka neviens nodarbinātais viņu uzņēmumā nav pakļauts darba vides riska faktoriem.

No pētījuma datiem secināms, ka privātā sektora darba devēji ir mazāk informēti par darba vietā sastopamajiem riskiem, jo biežāk nekā citi darba devēji aptaujā snieguši atbildi, ka neviens no nodarbinātajiem viņu uzņēmumos nav pakļauts kaitīgajiem darba vides riska faktoriem:

- valsts sektorā: 2018.gadā – 22,3%, 2013.gadā – 12,9%, 2010.gadā – 6,9%, 2006.gadā – 12,5%;
- privātajā sektorā: 2018.gadā – 28,4%, 2013.gadā – 39,0%, 2010.gadā – 23,6%, 2006.gadā – 44,2%;
- sabiedriskajās organizācijās: 2018.gadā – 0,9%, 2013.gadā – 36,2%, 2010.gadā – 38,8%, 2006.gadā – 57,9%.

Salīdzinot rezultātus dažādos Latvijas reģionos, vērojams, ka nedaudz vairāk nekā katrs trešais darba devējs no Vidzemes reģionālās Valsts darba inspekcijas (turpmāk – RVDI) pārraudzības teritorijas uzskata, ka neviens nodarbinātais uzņēmumā nav pakļauts darba vides riska faktoriem:

- Rīgas RVDI: 2018.gadā – 29,2%, 2013.gadā – 42,1%, 2010.gadā – 26,3%;
- Kurzemes RVDI: 2018.gadā – 17,8%, 2013.gadā – 29,4%;
- Zemgales RVDI: 2018.gadā – 22,8%, 2013.gadā – 33,5%;
- Latgales RVDI: 2018.gadā – 28,0%, 2013.gadā – 15,1%, 2010.gadā – 27,2%;
- Vidzemes RVDI: 2018.gadā – 39,1%, 2013.gadā – 35,2%, 2010.gadā – 27,4%.

Negatīvi vērtējams tas, ka aptuveni puse darba devēju, kuri piedalījušies aptaujā un ir Latvijas Darba devēju konfederācijas (turpmāk – LDDK) biedri, ir atzīmējuši, ka neviens no nodarbinātajiem darba vidē nav pakļauts darba vides riska faktoriem. Zināms, ka par LDDK biedru var kļūt tikai tāds uzņēmums, kas uz darba līguma pamata nodarbina vismaz 50 cilvēkus [6]. Tas nozīmē, ka šādu atbildi snieguši darba devēji no Latvijas mērogiem salīdzinoši lieliem uzņēmumiem, turklāt viņi tā apgalvo ievērojami biežāk nekā darba devēji, kuri nav nevienas darba devēju organizācijas biedri:

- LDDK biedri: 2018.gadā – 57,8%, 2013.gadā – 25,7%;
- nav nevienā darba devēju organizācijā: 2018.gadā – 29,4%, 2013.gadā – 38,9%, 2010.gadā – 24,7%.

LDDK ir iesaistījusies projektā “Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana”, kura ietvaros līdz 2023.gada 31. decembrim plānots paaugstināt darba devēju izpratni par darba aizsardzības nozīmīgumu, ekonomisko izdevīgumu un veicināt darba devēju ieinteresētību darba vides sakārtošanā saviem darbiniekiem, un papildus tomēr nepieciešams vairāk uzmanības pievērst darba devēju – LDDK biedru – izpratnes padziļināšanai par darba vides riskiem un to ietekmi uz nodarbināto veselību [6].

Katrs trešais darba devējs, kurš aptaujā minējis, ka darba vide pilnībā atbilst DAL prasībām, atzīmējis arī, ka neviens nodarbinātais uzņēmumā nav pakļauts darba vides riska faktoriem (2018.gadā – 34,3%, 2013.gadā – 41,7%, 2010.gadā – 31,0%, 2006.gadā – 58,1%). Nenoliedzami visos uzņēmumos pastāv dažādi darba vides riski, kuru ietekme uz nodarbināto veselību darba devējam būtu jāmazina. Tādēļ šādi rezultāti liecina, ka darba devēji neizprot darba aizsardzības prasību mērķi, kas ir nodrošināt nodarbinātajiem drošu un veselībai nekaitīgu darba vidi, līdz ar to arī darba devējiem nav skaidra izpratne par to, vai uzņēmuma darba vide atbilst vai neatbilst DAL prasībām [3].

Darba vides riska faktoru izplatība Latvijā

Darba devēju aptauja

Darba devējiem aptaujas ietvaros tika jautāts par darba vides riska faktoriem, ar kuriem saskaras viņu uzņēmumā nodarbinātie. 2018.gadā respondenti visbiežāk minējuši tādu faktoru klātbūtni kā:

1. tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieki darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri u.c. (2018.gadā – 75,8%);
2. darbs piespiedu pozā, piemēram, stāvus, sēdus (2018.gadā – 67,5%, 2013.gadā – 41,5, 2010.gadā – 48,4%, 2006.gadā – 33,1%);
3. darbs ar datoru vismaz 2 stundas dienā (2018.gadā – 59,9%, 2013.gadā – 70,3%, 2010.gadā – 75,5%, 2006.gadā – 60,9%);
4. vienvēidīgas kustības, piemēram, plaukstu locītavā vai plecos (2018.gadā – 55,6%, 2013.gadā – 17,2%, 2010.gadā – 41,8%, 2006.gadā – 25,4%);
5. summētais darba laiks (2018.gadā – 42,2%, 2013.gadā – 42,2%, 2010.gadā – 43,7%, 2006.gadā – 37,6%).

Vērojams, ka piecu biežāko riska faktoru vidū ierindojas psihoemocionālie riska faktori un fiziskie jeb biomehāniskie (ergonomiskie) riski. Turklāt 2018.gada aptaujā, salīdzinot ar iepriekšējiem pētījumiem DARL, starp biežākajiem darba vides riskiem darba devēji pirmo reizi minējuši vienvēidīgas kustības. Tas liecina, ka darba devēju izpratne par darba vides riskiem kļuvusi līdzīga nodarbināto un DAS viedoklim. Pārējo darba vides riska faktoru izplatību pēc darba devēju domām iespējams aplūkot pielikuma beigās (12. tabula).

Nodarbināto aptauja

Biežāk minētie riska faktori nodarbināto aptaujā 2018.gadā ir:

1. darbs piespiedu pozā (2018.gadā – 75,1%, 2013.gadā – 59,2%, 2010.gadā – 70,2%, 2006.gadā – 63,8%);
2. vienvēidīgas kustības (2018.gadā – 66,6%, 2013.gadā – 53,6%, 2010.gadā – 56,1%, 2006.gadā – 56,1%);
3. tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieki Jūsu darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri, audzēkņi, pacienti, klienti u.c. (2018.gadā – 60,9%, 2013.gadā – 63,9%, 2010.gadā – 75,4%, 2006.gadā – 63,8%);
4. darbs ar datoru (2018.gadā – 53,0%, 2013.gadā – 44%, 2010.gadā – 42%, 2006.gadā – 35%);
5. smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana (2018.gadā – 51,0%, 2013.gadā – 49,5%, 2010.gadā – 52,4%, 2006.gadā – 52,4%).

Arī nodarbināto aptaujā pieci biežāk minētie darba vides riska faktori ir psihoemocionālie un fiziskie jeb biomehāniskie (ergonomiskie) riski. Pārējo darba vides risku izplatību atbilstoši nodarbināto aptaujas rezultātiem iespējams aplūkot pielikuma beigās (13. tabula).

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

2018.gadā būtiskākie kaitīgie darba vides riska faktori, ar ko DAS sastopas uzņēmumos, kuros strādā, ir:

1. darbs piespiedu pozā, piemēram, stāvus, sēdus (2018.gadā – 89,1%, 2010.gadā – 89,0%, 2006.gadā – 93,0%);
2. smagu priekšmetu nešana vai celšana (2018.gadā – 81,6%, 2010.gadā – 76,7%, 2006.gadā – 69,8%);
3. psihoemocionālie riska faktori, piemēram, laika trūkums, nemaināms darba temps, garas darba stundas, stress (2018.gadā – 67,7%, 2010.gadā – 68,1%, 2006.gadā – 80,2%);

4. vienvērtīgas kustības, piemēram, plaukstu locītavā vai plecos (2018.gadā – 63,7%, 2010.gadā – 50,5%, 2006.gadā – 64%);
5. paaugstināts redzes sasprindzinājums, t.sk. strādājot ar datoru (2018.gadā – 60,7%, 2010.gadā – 78,6%, 2006.gadā – 82,6%).

DAS viedoklis sakrīt ar darba devēju un nodarbināto aptaujās pausto viedokli, ka būtiskākie riska faktori, kam nodarbinātie darba vidē ir pakļauti, ir psihoemocionālie (darba laika organizācija, tiešs kontakts ar klientiem, u.tml.) un fiziskie riska faktori (piespiedu pozas, vienvērtīgas kustības, fiziska slodze). Turklāt, salīdzinot ar iepriekšējiem pētījumiem DARL, kuros tika aptaujāti DAS, starp būtiskākajiem darba vides riska faktoriem vairs nav minēti mehāniskas dabas riski, strādājot ar darba aprīkojumu. Tas, iespējams, saistīts ar pakāpeniskām darba vides izmaiņām uzņēmumos, kuros individuāla darba aprīkojuma izmantošana samazinās, un darba procesi biežāk tiek automatizēti un robotizēti. Pārējo darba vides risku izplatību atbilstoši DAS aptaujas rezultātiem iespējams aplūkot pielikuma beigās (14. tabula).

Normatīvo aktu prasību ievērošana uzņēmumos

Veiktais darba vides riska novērtējums

Darba devēju aptauja

2018.gada aptaujā ievērojami palielinājies darba devēju īpatsvars, kas minējuši, ka viņu uzņēmumā/iestādē pilnībā ir veikts darba vides riska novērtējums (2. tabula). Tas skaidrojams ar pakāpenisku ekonomiskās situācijas uzlabošanu, kā rezultātā uzņēmumos ir vairāk papildu līdzekļu, ko novirzīt darba aizsardzības sistēmas pilnveidošanai. Tomēr joprojām gandrīz katrs otrais darba devējs aptaujā atzīst, ka šāds pasākums nav veikts, vai tas ir veikts tikai daļēji, kas ir satraucoša tendence, ņemot vērā, ka prasība darba devējiem ne retāk kā reizi gadā veikt darba vides riska novērtējumu nav jauna (MK noteikumi Nr.660 ir spēkā jau vairāk nekā 10 gadus, un šādu prasību noteica normatīvie akti, kas bija spēkā arī pirms tam) [5].

2. tabula. Darba devēju īpatsvars, kas norādījuši pēdējā gada laikā veiktu darba vides riska novērtējumu, %

Cik lielā mērā/gads	2006	2010	2013	2018
Ir veikts pilnā apjomā	22,1	31,4	28,5	41,9
Ir veikts daļēji	21,5	15,3	18,8	9,0
Nav veikts	54,8	50,5	48,6	43,2
Grūti pateikt/NA	1,6	2,8	4,1	5,8

Bāze: visi respondenti, 2018.gadā n=1081, 2013.gadā n=1044, 2010.gadā n=1044, 2006.gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

Visos pētījumos DARL vērojams, ka mikro uzņēmumos, kuros strādā līdz 10 nodarbinātajiem, darba devēji visbiežāk minējuši, ka darba vides riska novērtējums nav veikts (3. tabula). Šāda likumsakarība, iespējams, skaidrojama ar to, ka nelieli uzņēmumi nereti ir nesen uzsākuši darbību, un tajos darba aizsardzības sistēma vēl nav izveidota vai pilnveidota laika un līdzekļu trūkuma dēļ. Tāpat novērojams – jo lielāks uzņēmums, jo lielāka iespējamība, ka tas būs veicis darba vides riska novērtējumu pilnībā. Kopumā veiktās aptaujas uzrāda pozitīvu dinamiku darba vides riska novērtēšanā gan mikrouzņēmumu, gan citās uzņēmumu grupās pēc to lieluma, kas norāda uz aizvien atbildīgāku darba devēju attieksmi, lai viņu uzņēmumos būtu pieejama droša un veselībai nekaitīga darba vide.

3. tabula. Darba devēju īpatsvars, kas pēdējā gada laikā veikuši darba vides riska novērtējumu atkarībā no uzņēmumā nodarbināto skaita, %

Darba vides riska novērtējums/Nodarbināto skaits	1–10	11–49	50–249	Vairāk par 250
2018				
Ir veikts pilnā apjomā	39,7	66,0	69,1	83,6
Ir veikts daļēji	8,8	15,8	5,7	12,4
Nav veikts	46,0	9,6	6,5	0,0
Grūti pateikt/NA	5,5	8,5	18,7	4,0
2013				
Ir veikts pilnā apjomā	22,3	67,6	36,2	36,2
Ir veikts daļēji	18,7	19,0	20,6	20,6
Nav veikts	54,8	8,6	0,0	0,0
Grūti pateikt/NA	4,2	4,8	3,2	3,2
2010				
Ir veikts pilnā apjomā	27,0	54,8	65,2	55,2
Ir veikts daļēji	14,5	18,6	24,4	26,3
Nav veikts	55,7	23,5	9,4	9,1
Grūti pateikt/NA	2,8	3,2	1,0	9,3
2006				
Ir veikts pilnā apjomā	15,2	39,3	49,0	54,7
Ir veikts daļēji	17,5	32,0	36,3	36,8
Nav veikts	65,7	26,8	13,3	5,0
Grūti pateikt/NA	1,5	1,8	1,4	3,5

Bāze: visi respondenti, 2018.gadā n=1081, 2013.gadā n=1044, 2010.gadā n=1044, 2006.gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

Nozares, kurās, spriežot pēc darba devēju sniegtajām atbildēm 2018.gada aptaujas laikā, visbiežāk darba vides riska novērtējums veikts pilnībā, ir:

- ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (2018.gadā – 65,3%, 2013.gadā – 22,0%, 2010.gadā – 34,6%);
- elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana (2018.gadā – 59,8%);
- ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija (2018.gadā – 58,7%, 2013.gadā – 50,1%).

Problemātiskās nozares, kurās 2018.gadā retāk veikts riska novērtējums pilnībā, ir:

- zivsaimniecība (2018.gadā – 32,6%, 2013.gadā – 26,4%);
- tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana (2018.gadā – 31,4%);
- papīra un papīra izstrādājumu ražošana, poligrāfija un ierakstu reproducēšana (2018.gadā – 26,2%).

Situācija ievērojami uzlabojusies tieši ieguves rūpniecības un karjeru izstrādes nozarē, jo 2013.gadā šajā nozarē visretāk bija veikts riska novērtējums pilnā apjomā, taču 2018.gadā šajā nozarē tas veikts visbiežāk, salīdzinot

ar pārējām nozarēm. 2013.gada pētījumā visbiežāk darba vides riska novērtējums bija veikts veselības un sociālās aprūpes nozarē (2018.gadā – 46,0%, 2013.gadā – 71,7%), kur vērojams būtisks rezultāta kritums. Šāda situācija, iespējams, varētu būt skaidrojama ar to, ka darba vides riska novērtējums pēc pirmreizējās sagatavošanas nav ticis katru gadu pārskatīts, kā to prasa normatīvie akti [5].

Visbiežāk to, ka darba vides riska novērtējums nav veikts, minējuši darba devēji no privātā sektora:

- valsts sektorā: 2018.gadā – 33,5%, 2013.gadā – 17,0%, 2010.gadā – 10,2%, 2006.gadā – 28,5%;
- privātajā sektorā: 2018.gadā – 43,6%, 2013.gadā – 50,7%, 2010.gadā – 49,6%, 2006.gadā – 56,0%;
- sabiedriskajās organizācijās: 2018.gadā – 16,7%, 2013.gadā – 37,8%, 2010.gadā – 81,3%, 2006.gadā – 52,7%.

Vienlīdz bieži darba vides riska novērtējums nav veikts uzņēmumos, kuros ir galvenokārt vietējās un galvenokārt ārvalstu īpašumtiesības:

- galvenokārt vietējās īpašumtiesības: 2018.gadā – 43,5%, 2013.gadā – 49,2%, 2010.gadā – 50,8%;
- galvenokārt ārvalstu īpašumtiesības: 2018.gadā – 43,5%, 2013.gadā – 32,6%, 2010.gadā – 45,9%;
- gan vietējās, gan ārvalstu īpašumtiesības: 2018.gadā – 34,4%.

Uzņēmumu, kuri dibināti laikā no 2001. līdz 2005.gadam, darba devēji biežāk minējuši, ka pēdējā gada laikā nav veikts darba vides riska novērtējums (2018.gadā: līdz 1990.gadam – 39,4%, 1991.-1995.gads – 30,4%, 1996.-2000.gads – 47,7%, 2001.-2005.gads – 50,8%, 2006.-2010.gads – 39,5%, no 2011.gada – 45,8%).

Atbilstoši reģionālajam sadalījumam 2018.gadā vērojams, ka Rīgas un Vidzemes RVDI pārraudzības teritorijās situācija ir kritiskāka kā pārējos reģionos, jo darba devēji biežāk minējuši, ka pēdējā gada laikā nav veikts darba vides riska novērtējums:

- 2018.gadā: Rīgas RVDI – 46,5%, Kurzemes RVDI – 39,4%, Zemgales RVDI – 40,3%, Latgales RVDI – 34,5%, Vidzemes RVDI – 45,8%;
- 2013.gadā: Zemgales RVDI – 53,1%, Rīgas RVDI – 52,9%;
- 2010.gadā: Rīgas RVDI – 56,7%.

Rezultāti liecina, ka darba devēji, kuri nav nevienas organizācijas biedri, biežāk nekā tie, kuri iesaistās kādas organizācijas darbībā, nav veikuši darba vides riska novērtējumu, tomēr pozitīvi vērojams, ka šādu uzņēmumu īpatsvars dinamikā pa gadiem samazinās:

- LDDK biedri: 2018.gadā – 15,0%, 2013.gadā – 29,6%, 2010.gadā – 24,8%;
- Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras (turpmāk – LTRK) biedri: 2018.gadā – 37,3%;
- nozaru asociāciju biedri: 2018.gadā – 26,0%;
- nav nevienas darba devēju organizācijas biedri: 2018.gadā – 46,1%, 2013.gadā – 50,9%, 2010.gadā – 53,4%.

Darba devēju atbildes tika analizētas arī pēc tā, cik lielā mērā darba devēji uzskata, ka uzņēmuma darbība ir stabila un prognozējama arī nākotnē. Respondenti, kuri uzskata, ka viņu uzņēmumu darbība ir nestabila (novērtējuši to ar 1-2 punktiem), nedaudz biežāk nav veikuši darba vides riska novērtējumu (2018.gadā – 43,6%) kā uzņēmumu darba devēji, kuri uzskata, ka to darbība ir stabila un prognozējama, un kuri novērtējuši to ar 9-10 punktiem (2018.gadā – 37,4%).

Turklāt liela daļa darba devēju, kuri atbildējuši, ka viņu uzņēmumu darba vide atbilst DAL prasībām (ar 10-9 punktiem), minējuši, ka darba vides riska novērtējums tomēr nav veikts (2018.gadā – 42,3%, 2013.gadā – 45,6%, 2010.gadā – 47,1%, 2006.gadā – 49,7%). Kopumā jāsecina, ka darba devējiem nav pilnīgas izpratnes par darba aizsardzības prasībām un to nozīmi uzņēmumos.

Nodarbināto aptauja

Nodarbināto aptaujā vien aptuveni katrs ceturtais respondents apgalvo, ka darba devējs bija nodrošinājis darba vides riska faktoru novērtēšanu (2018.gadā – 28,6%, 2013.gadā – 21,1%, 2010.gadā – 14,0%, 2006.gadā – 13,2%). Taču dinamikā vērojama stabila tendence, ka šādu respondentu īpatsvars palielinās. Nodarbināto aptaujas rezultāti liecina, ka visbiežāk darba devējs darba vides riska faktoru novērtējumu nodrošinājis tādās nozarēs kā:

- papīra un papīra izstrādājumu ražošana, poligrāfija un ierakstu producēšana (2018.gadā – 52,9%, 2013.gadā – 38,3%, 2010.gadā – 5,8%);
- elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana (2018.gadā – 41,3%, 2013.gadā – 41,0%, 2006.gadā – 38,9%);
- ūdens apgāde, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija (2018.gadā – 40,6%, 2013.gadā – 19,2%, 2010.gadā – 8,0%).

Savukārt nozares, kurās darba devēji darba vides riska faktoru novērtējumu nodrošinājuši visretāk, ir:

- tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana (2018.gadā – 21,8%, 2010.gadā – 2,2%);
- ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (2018.gadā – 20,2%, 2013.gadā – 32,9%, 2010.gadā – 44,1%, 2006.gadā – 46,0%);
- lauksaimniecība un mežsaimniecība (2018.gadā – 14,6%, 2013.gadā – 25,2%).

Pozitīvas izmaiņas vērojamas papīra un papīra izstrādājumu ražošanas, poligrāfijas un ierakstu producēšanas nozarē, kur dinamikā no 2013.gada būtiski pieaudzis respondentu īpatsvars (par 14,6 procentpunktiem), kas atzinuši, ka darba devējs nodrošinājis darba vides riska novērtējumu viņu uzņēmumā. Līdzīgi ir arī ūdens apgādes, notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošanas un sanācijas nozarē – respondentu īpatsvars pieaudzis par 21,4 procentpunktiem.

2018.gadā starp dzimumiem nav vērojamas atšķirības, taču visos iepriekšējos pētījumos vīrieši biežāk kā sievietes bija minējuši, ka uzņēmumos, kur viņi strādā, nodrošina darba vides riska faktoru novērtējumu (vīrieši: 2018.gadā – 29,9%, 2013.gadā – 25,8%, 2010.gadā – 20,3%, 2006.gadā – 16,5%; sievietes: 2018.gadā – 27,6%, 2013.gadā – 17,2%, 2010.gadā – 9,6%, 2006.gadā – 10,6%).

2018.gadā, līdzīgi kā iepriekšējos pētījumos DARL, to respondentu īpatsvars, kuru uzņēmumā darba devējs nodarbinātajiem nodrošinājis darba vides riska novērtējumu, būtiski neatšķiras atkarībā no nodarbināto vecuma (2018.gadā: 18-24 gadi – 26,6%, 25-34 gadi – 30,4%, 35-44 gadi – 28,4%, 45-54 gadi – 28,2%, 55-74 gadi – 27,9%).

Atbilstoši nodarbināto izglītības līmenim respondenti, kuri ieguvuši augstāko izglītību, biežāk norāda, ka darba devējs viņu uzņēmumā nodrošinājis darba vides riska novērtējumu:

- 2018.gadā: sākumskola, nepabeigta pamatizglītība – 16,2%, pamatizglītība – 14,1%, vidējā – 19,7%, profesionālā vidējā – 28,0%, augstākā – 35,6%;
- 2013.gadā: sākumskola, nepabeigta pamatizglītība – 14,2%, pamatizglītība – 15,3%, vidējā – 18,6%, profesionālā vidējā – 20,6%, augstākā – 24,8%;
- 2010.gadā: sākumskola, nepabeigta pamatizglītība – 22,0%, pamatizglītība – 8,7%, vidējā – 11,0%, profesionālā vidējā – 14,1%, augstākā – 18,7%;
- 2006.gadā: sākumskola, nepabeigta pamatizglītība – 8,6%, pamatizglītība vai nepabeigta vidējā – 9,7%, vidējā – 12,0%, vidējā speciālā – 12,8%, augstākā izglītība – 16,4%.

Šādus rezultātus iespējams skaidrot ar nodarbināto vispārējo izglītības līmeni darba aizsardzības jautājumos attiecībā pret viņu iegūto izglītību. Iespējams, ka nodarbinātie, kuriem ir zemāks izglītības līmenis, neizprot darba vides riska novērtējuma veikšanu, tādēļ nemaz nav informēti, ka tāds ir veikts.

Pēc nodarbināto domām, biežāk darba vides riska faktoru novērtēšanu veikuši darba devēji no valsts sektora:

- valsts sektorā: 2018.gadā – 34,3%, 2013.gadā – 23,1%, 2010.gadā – 16,2%, 2006.gadā – 18,7%;
- privātajā sektorā: 2018.gadā – 26,0%, 2013.gadā – 20,1%, 2010.gadā – 13,5%, 2006.gadā – 10,3%;
- sabiedriskajās organizācijās: 2018.gadā – 15,7%, 2013.gadā – 14,6%, 2010.gadā – 10,5%, 2006.gadā – 9,9%.

Palielinoties nodarbināto skaitam uzņēmumā, palielinās arī respondentu īpatsvars, kas minējuši, ka darba devējs ir nodrošinājis darba vides riska novērtēšanu:

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 21,0%, 11-49 nodarbinātie – 23,4%, 50-249 nodarbinātie – 36,1%, 250 un vairāk nodarbināto – 45,7%;
- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 11,3%, 11-49 nodarbinātie – 21,9%, 50-249 nodarbinātie – 24,6%, 250 un vairāk nodarbināto – 31,8%;
- 2010.gadā: 1-10 nodarbinātie – 12,1%, 11-49 nodarbinātie – 23,0%, 50-249 nodarbinātie – 19,8%, 250 un vairāk nodarbināto – 31,4%;
- 2006.gadā: 1-9 nodarbinātie – 6,9%, 10-49 nodarbinātie – 12,1%, 50-249 nodarbinātie – 16,1%, 250 un vairāk nodarbināto – 20,6%.

Nodarbinātie, kuriem uzņēmumā visa alga tiek maksāta oficiāli, salīdzinājumā ar tiem, kuriem to maksā aploksnē, biežāk aptaujā minējuši, ka darba vides riska novērtējums ir nodrošināts:

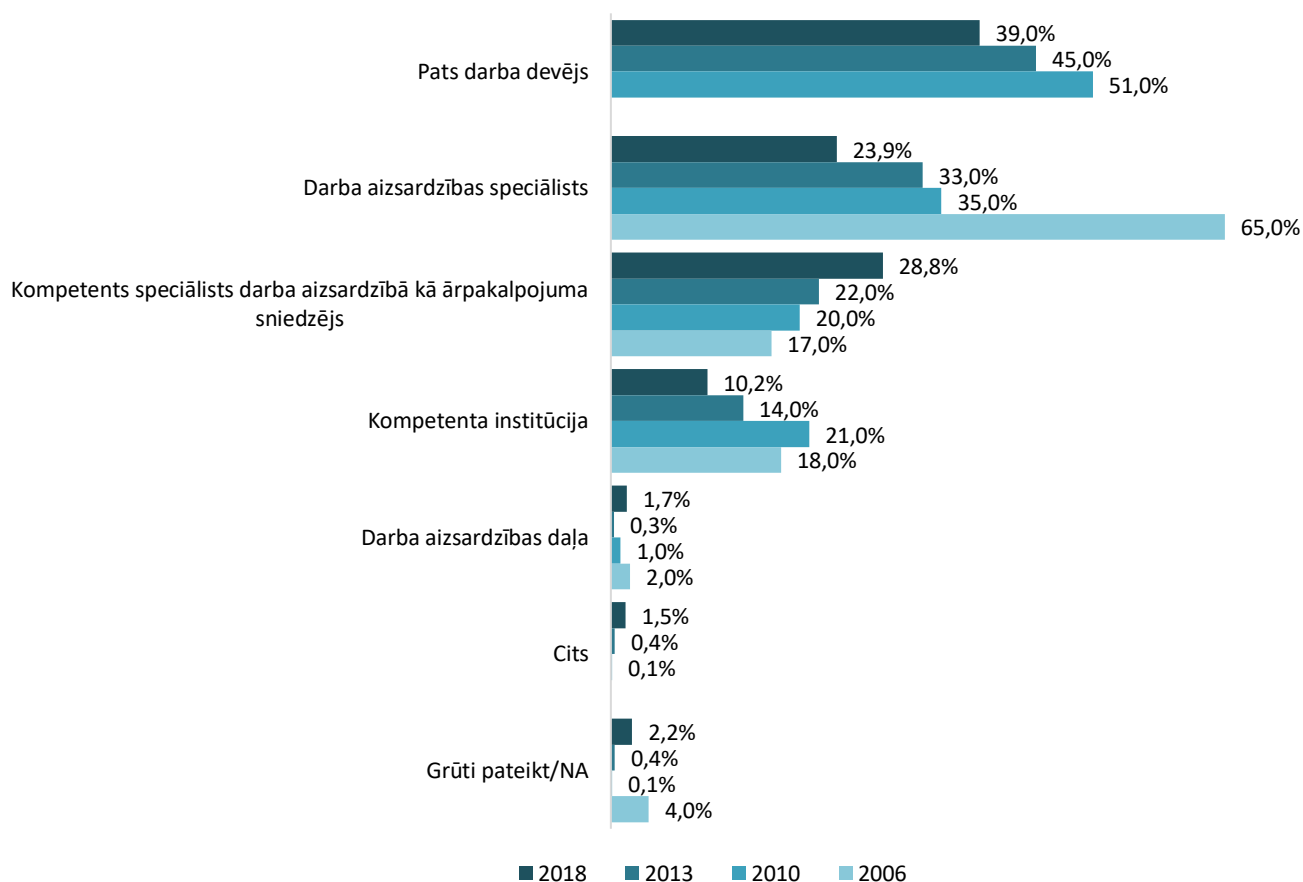
- 2018.gadā: nekad netiek maksāta alga aploksnē – 29,9%, dažreiz alga aploksnē – 5,9%, katru mēnesi alga aploksnē – 7,9%;
- 2013.gadā: nekad netiek maksāta alga aploksnē – 22,6%, dažreiz alga aploksnē – 11,2%, katru mēnesi alga aploksnē – 5,0%;
- 2010.gadā: nekad netiek maksāta alga aploksnē – 14,3%, dažreiz alga aploksnē – 23,3%, katru mēnesi alga aploksnē – 2,0%.

Darba vides riska novērtējuma veicēji

Darba devēju viedoklis

Darba devējiem, kuru uzņēmumos ir veikts darba vides riska novērtējums, tika jautāts, kurš viņu uzņēmumā/iestādē veica darba vides riska novērtējumu. 2. attēlā redzams, ka 2018.gadā samazinājies darba devēju īpatsvars, kuri apgalvo, ka riska novērtējumu veica paši vai, ka riska novērtējumu veica DAS, savukārt būtiski palielinājies respondentu īpatsvars, kuri norāda, ka šo pasākumu veica kompetentais speciālists kā ārpalpojumu sniedzējs. Šādi rādītāji liecina par uzņēmumu fokusēšanos uz savu pamatdarbību, specifisko funkciju uzturēšanai izmantojot ārpalpojumus, proti, uzņēmumos arvien biežāk darba aizsardzības sistēmas nodrošināšana tiek nodota ārpalpojumu sniedzējiem.

2. attēls. Darba devēju īpatsvars, kas nosaukuši darba vides riska novērtējuma veicēju savā uzņēmumā

Bāze: respondenti, kuru uzņēmumā ir veikts darba vides riska novērtējums, 2018.gadā n=551, 2013.gadā n=659, 2010.gadā n=621, 2006.gadā n=576

Avots: darba devēju aptauja

Dinamikā palicis nemainīgs darba devēju īpatsvars, kas aptaujā atbildējuši, ka viņu uzņēmumā nav speciālista, kas veiktu DAS pienākumus (2018.gadā – 7,3%, 2013.gadā – 9,2%, 2010.gadā – 7,8%, 2006.gadā – 8,1%). Turklāt lielākā daļa no darba devējiem, kuriem uzņēmumā nav speciālista, kas veiktu DAS pienākumus, arī minējuši, ka viņu darba vietās nav veikts darba vides riska novērtējums (2018.gadā – 85,7%). Salīdzinājumam – vien 25,3% uzņēmumos, kuros strādā DAS, nav veikts darba vides riska novērtējums.

Vairāk kā puse no darba devējiem aptaujā pauduši, ka paši veic DAS pienākumus (2018.gadā – 58,4%, 2013.gadā – 44,9, 2010.gadā – 55,8%, 2006.gadā – 63,4%). Tomēr, vaicājot viņiem, kāda veida izglītību darba devēji ieguvuši saistībā ar darba aizsardzību, katrs trešais darba devējs minējis, ka nav ieguvis ne augstāko profesionālo, ne profesionālās pilnveides izglītību darba aizsardzībā (2018.gadā – 36,6%, 2013.gadā – 52,6%, 2010.gadā – 42,5%, 2006.gadā – 61,6%). Lai gan iepriekšminētais liecina, ka vēl joprojām daudzos uzņēmumos darba vides riska novērtējumi tiek veikti bez nepieciešamajām zināšanām, dinamikā vērojama situācijas uzlabošanās.

Mazajos uzņēmumos visbiežāk vērojama situācija, kurā darba vides riska novērtējumu veic paši darba devēji:

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 60,7%, 11-49 nodarbinātie – 43,2%, 50-249 nodarbinātie – 17,3%, 250 un vairāk nodarbināto – 3,4%;
- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 55,9%, 11-49 nodarbinātie – 14,9%, 50-249 nodarbinātie – 12,0%, 250 un vairāk nodarbināto – 3,8%;

- 2010.gadā: 1-10 nodarbinātie – 61,8%, 11-49 nodarbinātie – 26,1%, 50-249 nodarbinātie – 6,1%, 250 un vairāk nodarbināto – 0,2%;
- 2006.gadā: 1-9 nodarbinātie – 76,1%, 10-49 nodarbinātie – 31,6%, 50-249 nodarbinātie – 13,0%, 250 un vairāk nodarbināto – 5,5%.

Šie rezultāti visticamāk skaidrojami ar to, ka mazajiem uzņēmumiem ir mazāk resursu (t.sk. līdzekļu un laika), ko atvēlēt darba aizsardzības sistēmas ieviešanai un pilnveidei. Tomēr nepieciešams ņemt vērā, ka DAL pieļauj darba devējiem pašiem veikt DAS pienākumus tikai gadījumā, ja uzņēmumā tiek nodarbināti ne vairāk kā 10 cilvēki un darba devējs ir apmācīts MK noteiktajā kārtībā [4].

Atbilstoši 2018.gada aptaujas datiem DAS strādā uzņēmumos divreiz retāk kā 2013.gadā (2018.gadā – 15,6%, 2013.gadā – 33,4%, 2010.gadā – 24,1%, 2006.gadā – 22,6%), turklāt arī vairāku DAS nodarbināšana vai darba aizsardzības struktūrvienības izveide joprojām nav plaši izplatīta (2018.gadā – 0,9%, 2013.gadā – 0,3%, 2010.gadā – 1,3%, 2006.gadā – 1,9%). Tāpat DAS amatu apvienošanas kārtībā (norīkoti pildīt arī DAS pienākumus) uzņēmumos strādā retāk, kā tas minēts 2013.gadā (2018.gadā – 56,5%, 2013.gadā – 70,7%, 2010.gadā – 79,6%, 2006.gadā – 79,0%). Turklāt arī to, ka DAS strādā pilnu darba laiku, darba devēji 2018.gadā minējuši retāk (2018.gadā – 12,7%, 2013.gadā – 18,4%, 2010.gadā – 15,7%, 2006.gadā – 25,8%).

To, ka ar darba līgumu nodarbinātie DAS ir ieguvuši pamatlīmeņa zināšanas darba aizsardzībā (160 vai 60 stundu apjomā), min aptuveni katrs ceturtais darba devējs, kurš uzņēmumā nodarbina DAS (2018.gadā – 28,4%, 2013.gadā – 61,3%, 2010.gadā – 78,7%, 2006.gadā – 79,5%), taču vien katrs desmitais darba devējs apgalvo, ka DAS ieguvuši augstāko profesionālo izglītību darba aizsardzībā (2018.gadā – 10,6%, 2013.gadā – 31,2%, 2010.gadā – 15,1%, 2006.gadā – 12,3%). Ievērojami mazāk darba devēju norāda, ka DAS nav ieguvuši ne augstāko profesionālo, ne profesionālās pilnveides izglītību darba aizsardzībā (2018.gadā – 4,8%, 2013.gadā – 3,0%, 2010.gadā – 0,7%, 2006.gadā – 1,6%).

Savukārt kompetentu speciālistu (2018.gadā – 14,3%, 2013.gadā – 9,0%, 2010.gadā – 8,5%, 2006.gadā – 3,8%) un kompetentu institūciju darba aizsardzībā (2018.gadā – 11,0%, 2013.gadā – 8,0%, 2010.gadā – 7,4%, 2006.gadā – 2,0%) pakalpojumus 2018.gadā izmanto vairāk darba devēju kā iepriekšējos pētījumos DARL. Lai gan uzņēmumos arvien biežāk tiek piesaistīti šādi ārpalpojumu sniedzēji, kopumā aptaujas rezultāti liecina, ka visbiežāk DAS pienākumus uzņēmumā joprojām pilda paši darba devēji. Salīdzinot ar datiem par darba vides riska novērtējuma veicējiem uzņēmumos, jāsecina, ka ārpalpojumu sniedzēji reizēm tiek piesaistīti, lai veiktu noteiktus pasākumus, kaut gan vismaz daļu DAS pienākumu uzņēmumos vēl joprojām veic paši darba devēji.

Kompetento speciālistu un institūciju sniegtie pakalpojumi 2018.gadā lielākoties izmantoti, lai veiktu darba vides riska novērtējumu, turklāt dinamikā darba devēju īpatsvars, kas to minējuši, ir palielinājies (4. tabula). Pārējie pakalpojumi uzņēmumos izmantoti retāk, īpaši – padomi par vispārējās arodveselības aprūpes un darba drošības jautājumiem. Šādu tendenci var skaidrot ar to, ka daļa darba aizsardzības pasākumu ir pildāmi regulāri, un tos var veikt pats darba devējs vai viņa deleģēts darbinieks (piemēram, instruktāžas), tādēļ papildus ikgadējas konsultācijas vai pakalpojumi šajās jomās darba devējiem nav nepieciešami.

4. tabula. Darba devēju īpatsvars pēc viņu viedokļa par kompetentu institūciju vai speciālistu sniegto darba aizsardzības pakalpojumu struktūru, %

Pakalpojums	2006	2010	2013	2018
Darba vides riska novērtējums	73,3	78,6	79,1	83,8
Darba aizsardzības instrukciju izstrāde	69,9	83,8	86,5	75,0
Palīdzība darbinieku instruktāžā un apmācībā	51,3	81,0	78,8	74,2
Padomi nepieciešamajiem preventīvajiem pasākumiem	79,0	73,5	66,9	61,0
Darba vides iekšējā uzraudzība	65,8	63,4	62,8	59,5
Padomi par vispārējās arodveselības aprūpes un darba drošības jautājumiem	52,7	59,2	56,7	37,0
Padomi par darba aprīkojuma izvēli un lietošanu	38,8	35,7	40,7	36,7
Nodarbināto veselības pārbaužu organizācija	29,6	33,4	49,9	31,2
Padomi par darba apģērba un individuālo aizsardzības līdzekļu izvēli	29,6	40,6	39,8	30,8
Laboratorisko mērījumu veikšana	34,5	18,5	35,7	28,1
Padomi nodarbināto veselības veicināšanas jomā	*	*	*	24,6
Atzinums par neatbilstību darba aizsardzības tiesību aktu prasībām	22,3	29,1	34,3	20,1

Piezīme: * – šāds atbildes variants nebija iekļauts aptaujā

Bāze: respondenti, kuru uzņēmumiem ir noslēgts līgums ar kompetentu institūciju/speciālistu darba aizsardzībā, 2018.gadā n=348, 2013.gadā n=244, 2010.gadā n=217, 2006.gadā n=75

Avots: darba devēju aptauja

2018.gadā tāpat kā iepriekšējos gados biežāk kompetentu institūciju vai speciālistu palīdzība, lai veiktu darba vides riska novērtējumu, izmantota lielākos uzņēmumos:

- 2018.gads: 1-10 nodarbinātie – 82,4%, 11-49 nodarbinātie – 87,4%, 50-249 nodarbinātie – 99,0%, 250 un vairāk nodarbināto – 99,6%;
- 2013.gads: 1-10 nodarbinātie – 72,4%, 11-49 nodarbinātie – 97,1%, 50-249 nodarbinātie – 98,8%, 250 un vairāk nodarbināto – 100,0%;
- 2010.gads: 1-10 nodarbinātie – 75,6%, 11-49 nodarbinātie – 84,7%, 50-249 nodarbinātie – 96,8%, 250 un vairāk nodarbināto – 100,0%;
- 2006.gads: 1-9 nodarbinātie – 67,5%, 10-49 nodarbinātie – 81,4%, 50-249 nodarbinātie – 79,0%, 250 un vairāk nodarbināto – 60,9%.

Šādi rezultāti skaidrojami ar to, ka lielākiem uzņēmumiem ir vairāk līdzekļu, lai izmantotu kompetentu institūciju vai speciālistu pakalpojumus, kas uzņēmumā veic darba vides riska novērtējumu, taču mazajos uzņēmumos darba devēji līdzekļu trūkuma dēļ nereti to dara paši, izmantojot, piemēram, pieejamos informatīvos materiālus. Turklāt, ņemot vērā, ka riska novērtējumi jāveic katru gadu, iespējams, tos sākotnēji veic kompetenti speciālisti, bet nākamajos periodos darba devēji tos jau veic paši.

Līdzīgi rezultāti 2018.gada darba devēju aptaujā vērojami arī attiecībā uz laboratorisko mērījumu veikšanu – lielajos uzņēmumos biežāk izmantota kompetentu institūciju/speciālistu palīdzība:

- 2018.gads: 1-10 nodarbinātie – 26,1%, 11-49 nodarbinātie – 29,7%, 50-249 nodarbinātie – 43,0%, 250 un vairāk nodarbināto – 73,2%;

- 2013.gads: 1-10 nodarbinātie – 30,9%, 11-49 nodarbinātie – 46,5%, 50-249 nodarbinātie – 53,3%, 250 un vairāk nodarbināto – 92,2%;
- 2010.gads: 1- 10 nodarbinātie – 10,8%, 11-49 nodarbinātie – 36,0%, 50-249 nodarbinātie – 60,2%, 250 un vairāk nodarbināto – 61,8%;
- 2006.gadā: 1-9 nodarbinātie – 22,4%, 10-49 nodarbinātie – 45,7%, 50-249 nodarbinātie – 59,1%, 250 un vairāk nodarbināto – 80,0%.

Darba vides iekšējās uzraudzības veikšanai biežāk kompetentu institūciju/speciālistu pakalpojumus izmantojuši vidēja izmēra uzņēmumu darba devēji, kuri nodarbina no 50 līdz 249 cilvēkus:

- 2018.gads: 1-10 nodarbinātie – 58,0%, 11-49 nodarbinātie – 58,6%, 50-249 nodarbinātie – 84,3%, 250 un vairāk nodarbināto – 71,6%;
- 2013.gads: 1-10 nodarbinātie – 60,1%, 11-49 nodarbinātie – 68,3%, 50-249 nodarbinātie – 75,2%, 250 un vairāk nodarbināto – 92,2%;
- 2010.gads: 1-10 nodarbinātie – 60,3%, 11-49 nodarbinātie – 70,8%, 50-249 nodarbinātie – 81,1%, 250 un vairāk nodarbināto – 68,6%;
- 2006.gads: 1-9 nodarbinātie – 53,0%, 10-49 nodarbinātie – 83,5%, 50-249 nodarbinātie – 69,9%, 250 un vairāk nodarbināto – 91,7%.

Laboratoriskos mērījumus 2018.gadā biežāk kompetentām institūcijām/speciālistiem uzticējuši darba devēji, kuru uzņēmums ticis izveidots kāda cita uzņēmuma reorganizācijas rezultātā:

- darbojas kādas eksistējušas kompānijas reorganizācijas rezultātā: 2018.gadā – 36,2%;
- darbojās jau pirms neatkarības atgūšanas: 2018.gadā – 30,5%;
- ir no jauna dibināts uzņēmums pēc neatkarības atgūšanas: 2018.gadā – 27,1%.

Tāda pakalpojuma saņemšanu no kompetentām institūcijām/speciālistiem kā atzinums par neatbilstībām darba aizsardzības tiesību aktu prasībām biežāk min privātā sektora darba devēji:

- valsts sektors: 2018.gadā – 5,0%, 2013.gadā – 33,1%;
- privātais sektors: 2018.gadā – 21,0%, 2013.gadā – 21,8%;
- sabiedriskās organizācijas: 2018.gadā – 0,0%.

Arī nodarbināto veselības pārbaūžu organizāciju biežāk kompetentām institūcijām/speciālistiem uztic darba devēji no privātā sektora:

- valsts sektors: 2018.gadā – 16,8%, 2013.gadā – 41,6%;
- privātai sektors: 2018.gadā – 32,1%, 2013.gadā – 28,8%;
- sabiedriskās organizācijas: 2018.gadā – 0,0%.

Vaicājot darba devējam, vai darba vides riska novērtēšanā tika iesaistīts arī kāds cits no uzņēmuma, visbiežāk respondenti atbildējuši, ka papildus neviens nav piedalījies (5. tabula). Šādi rezultāti uzskatāmi par neapmierinošiem, ņemot vērā, ka DAL kā viena no prasībām ir minēta konkrētā nodarbinātā vai viņa uzticības personas iesaiste darba vides riska novērtēšanas procesā [4].

5. tabula. Darba devēju īpatsvars nosaucot darba vides riska novērtēšanā iesaistītās puses, %

Iesaistītā persona/gads	2006	2010	2013	2018
Nodarbināto uzticības personas	9	7,1	8,0	19,4
Konkrētais nodarbinātais, kurš strādā attiecīgajā darba vietā	40	33,1	32,8	28,0

Iesaistītā persona/gads	2006	2010	2013	2018
Gan nodarbināto uzticības personas, gan konkrētais nodarbinātais	8	7	16,0	3,9
Papildus neviens nepiedalījās	31	44,2	37,1	38,5
Cits	7	3	0,4	7,0
Grūti pateikt/NA	2	2	0,0	3,3

Piezīme: nav pieejami precīzi dati par visiem atbilžu variantiem no 2013., 2010. un 2006.gada pētījumiem

Bāze: darba devēji, kuru uzņēmumā ir veikts darba vides riska novērtējums, 2018.gadā n=609, 2013.gadā n=659, 2010.gadā n=621, 2006.gadā n=576

Avots: darba devēju aptauja

To, ka darba vides riska novērtēšanā neviens (uzticības persona vai nodarbināto pārstāvis un nodarbinātais, kurš pārzina konkrēto darba vietu) papildus nav iesaistīts, biežāk min darba devēji no tādām nozarēm kā:

- būvniecība (2018.gadā – 40,3%);
- apstrādes rūpniecība (2018.gadā – 39,8%);
- metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošana (2018.gadā – 36,5%).

Šāda situācija biežāk novērojama mazajos uzņēmumos (2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 39,8%, 11-49 nodarbinātie – 38,7%, 50-249 nodarbinātie – 22,7%, 250 un vairāk nodarbinātie – 7,3%). Visbiežāk uzticības personas vai nodarbināto pārstāvja un nodarbinātā, kurš pārzina konkrēto darba vietu, neiesaistīšanu riska novērtēšanā atzīst darba devēji no privātā sektora (2018.gadā: valsts sektorā – 10,3%, privātajā sektorā – 39,5%, sabiedriskajās organizācijās – 0,0%).

Tikai nedaudz vairāk nekā ceturtdaļa darba devēju, kuri aptaujā ir minējuši, ka uzņēmumā veikts darba vides riska novērtējums, apgalvo, ka procesā tikuši iesaistīti arī konkrētie nodarbinātie, kuri strādā attiecīgajās darba vietās. Piektdaļa no respondentiem norāda, ka šajā procesā iesaistītas arī nodarbināto uzticības personas, tomēr tikai 3,9% gadījumu tikuši iesaistīti gan konkrētie nodarbinātie, gan nodarbināto uzticības personas. Šeit gan jāņem vērā, ka nodarbināto uzticības personas uzņēmumā var arī nebūt (tā nav obligāta prasība; 5. tabula).

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

Jautājums par to, kas piedalās darba vides riska novērtēšanā, tika uzdots arī DAS, kas nestrādā Valsts darba inspekcijā (turpmāk – VDI) vai Latvijas Republikas Labklājības ministrijā (turpmāk – LM). Salīdzinot ar iepriekšējos pētījumos veiktajām aptaujām, joprojām visbiežāk darba vides riska novērtējumā piedalās konkrētais nodarbinātais, kurš strādā attiecīgajā darba vietā (6. tabula). Toties, ja atbildes tiek salīdzinātas ar darba devēju aptaujas rezultātiem, redzams, ka ievērojami lielāks īpatsvars DAS uzskata, ka nodarbinātais, kurš strādā attiecīgajā darba vietā, ir bijis iesaistīts novērtēšanā. Iespējams iemesls šādām uzskatu atšķirībām varētu būt tas, ka darba devēji nav pienācīgi informēti par darba vides riska novērtēšanas procesu, ko veic DAS viņu uzņēmumos, tādējādi nav zinoši par to, cik un kādas personas tiek iesaistītas novērtēšanas procesā.

6. tabula. Darba aizsardzības speciālistu īpatsvars nosaucot darba vides riska novērtēšanā iesaistītās puses, %

Iesaistītā persona/gads	2006	2010	2018
Konkrētais nodarbinātais, kurš strādā attiecīgajā darba vietā	74,4	83,9	75,8
Darba devēja pārstāvis/-ji	48,8	59,1	68,0
Nodarbināto uzticības personas	23,3	23,8	33,5
Cits	11,6	10,9	7,7
Neviens nepiedalījās	7,0	2,1	0,5
Grūti pateikt/NA	2,3	0,5	0,5

Bāze: respondenti, kas nestrādā Valsts darba inspekcijā un Latvijas Republikas Labklājības ministrijā, 2018.gadā n=194, 2010.gadā n=193, visi darba aizsardzības speciālisti 2006.gadā n=86

Avots: darba aizsardzības speciālistu aptauja

Nodarbināto aptauja

2018.gadā ievērojami samazinājies nodarbināto īpatsvars, kuri atbildējuši, ka viņi darba vides riska novērtēšanā nav piedalījušies (7. tabula). No vienas puses, ņemot vērā, ka joprojām aptuveni puse aptaujāto nodarbināto nav bijuši iesaistīti šajā procesā, uzskatāms, ka DAL prasības netiek ievērotas lielā daļā uzņēmumu. Tajā pašā laikā arī jāņem vērā, ka, MK noteikumi Nr.660 "Darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtība" nosaka, ka darba vides riska novērtēšanu jānodrošina visās darbavietās, izņemot gadījumus, ja darba vietās ir līdzīgi darba apstākļi (piemēram, līdzīgs darba aprīkojums, telpu iekārtojums, darba veids). Ja ir līdzīgi darba apstākļi, pietiek ar darba vides riska novērtēšanu vienā darba vietā vai darba veidā, līdz ar to konkrēts nodarbinātais var nebūt informēts par vērtēšanas procesu, bet gan tikai par rezultātu, kurā jābūt ņemtam vērā katra nodarbinātā un katras darba vietas individuālajām atšķirībām.

7. tabula. Nodarbināto īpatsvars, kas ir piedalījušies savas darbavietas riska novērtēšanā, %

Atbilde/gads	2010	2013	2018
Jā, kā arī tika uzdoti jautājumi par darba vietu un veselības sūdzībām	19,2	25,6	31,5
Jā, bet tas bija formāli, neviens ar nodarbināto nerunāja	3	5	6,3
Nē, bet piedalījās kolēģis, kurš strādā tajā pašā darbavietā	4	3	6,6
Nē, nav piedalījies	59,2	52,9	44,2
Darba vides riska novērtējums nav veikts	11,2	10,5	5,4
Grūti pateikt/NA	3	3	6,0

Piezīme: nav pieejami precīzi dati par visiem atbilžu variantiem no 2013., 2010.gada pētījumiem

Bāze: visi respondenti, 2018.gadā n=2502, 2013.gadā n=2383, 2010.gadā n=2378

Avots: nodarbināto aptauja

Respondentu vidū, kuri tika iesaistīti darba vides riska novērtēšanā un kuriem tika uzdoti jautājumi par darba vietu un veselības sūdzībām, nav vērojamas atšķirības starp dzimumiem (vīrieši: 2018.gadā – 31,3%, 2013.gadā – 26,4%, 2010.gadā – 22,6%; sievietes: 2018.gadā – 31,8%, 2013.gadā – 25,0%, 2010.gadā – 16,8%).

Respondenti, kuri ir vecumā no 45 līdz 54 gadiem, biežāk kā citas nodarbināto grupas apgalvo, ka viņi tikuši iesaistīti darba vides riska novērtēšanā un ka viņiem tika uzdoti arī dažādi jautājumi par darba vietu un veselību

(2018.gadā: 18-24 gadi – 29,7%, 25-34 gadi – 27,9%, 35-44 gadi – 33,4%, 45-54 gadi – 36,0%, 55-74 gadi – 29,9%).

2018.gadā saglabājusies tendence, ka nodarbinātie ar augstāku izglītības līmeni biežāk iesaistīti darba vides riska novērtēšanā:

- 2018.gadā: sākumskolas vai nepabeigta pamatizglītība – 14,0%, pamatizglītība – 18,6%, vidējā izglītība – 24,6%, profesionālā vidējā izglītība – 30,6%, augstākā izglītība – 37,6%;
- 2013.gadā: pamatizglītība – 17,1%, augstākā izglītība – 31,9%;
- 2010.gadā: pamatizglītība – 11,9%, augstākā izglītība – 29,3%.

Tāpat arī biežāk nodarbinātie iesaistīti darba vides riska novērtēšanas procesā, ja viņiem nekad netiek maksāta alga aploksnē:

- 2018.gadā: nekad netiek maksāta alga aploksnē – 33,0%, dažreiz alga aploksnē – 8,8%, katru mēnesi alga aploksnē – 9,9%;
- 2013.gadā: nekad netiek maksāta alga aploksnē – 26,6%, dažreiz alga aploksnē – 24,9%, katru mēnesi alga aploksnē – 13,4%;
- 2010.gadā: nekad netiek maksāta alga aploksnē – 20,9%, dažreiz alga aploksnē – 17,7%, katru mēnesi alga aploksnē – 6,0%.

Nodarbinātie, kuri minējuši, ka viņu darba vietā ir noslēgts koplīgums, biežāk kā tie, kuriem tas nav noslēgts, min iesaisti darba vides riska novērtēšanā (ir koplīgums: 2018.gadā – 41,7%, 2013.gadā – 32,1%, 2010.gadā – 27,1%; nav koplīguma: 2018.gadā – 27,6%, 2013.gadā – 25,1%, 2010.gadā – 16,9%). Tāpat apgalvo arī nodarbinātie, kuru darba vietā ir nodarbināto pārstāvji (ir pārstāvji: 2018.gadā – 54,6%, 2013.gadā – 33,5%, 2010.gadā – 28,4%; nav pārstāvju: 2018.gadā – 25,1%, 2013.gadā – 20,1%, 2010.gadā – 16,6%).

Preventīvo (profilaktisko) pasākumu plāna sagatavošana

Darba devēju aptauja

Darba aizsardzības sistēmas nodrošināšana ietver arī preventīvo pasākumu plānu, kurā norādīto pasākumu īstenošanas mērķis ir mazināt darba vietās esošo darba vides riska faktoru ietekmi uz nodarbināto drošību un veselību. Pozitīvi vērojams, ka dinamikā pa gadiem arvien vairāk darba devēju atbildējuši, ka viņu uzņēmumā ir sagatavots preventīvo pasākumu plāns (8. tabula).

8. tabula. Darba devēju īpatsvars, kuru uzņēmumā/iestādē ir sagatavots preventīvo (profilaktisko) pasākumu plāns darba vides uzlabošanai un riska samazināšanai, %

Atbilde/gads	2006	2010	2013	2018
Ir sagatavots pasākumu plāns	50	65	62	67,7
Nav sagatavots pasākumu plāns	46	33	35	22,9
Grūti pateikt/NA	4	3	3	9,3

Piezīme: nav pieejami precīzi dati par visiem atbilžu variantiem no 2013., 2010. un 2006.gada pētījumiem

Bāze: darba devēji, kuru uzņēmumā ir veikts darba vides riska novērtējums, 2018.gadā n=609, 2013.gadā n=659, 2010.gadā n=621, 2006.gadā n=576

Avots: darba devēju aptauja

2018.gadā visbiežāk preventīvo pasākumu plāns sagatavots tādās nozarēs kā:

- elektroenerģija, gāzes apgāde, siltumapgāde un gaisa kondicionēšana (2018.gadā – 89,7%, 2013.gadā – 87,3%);
- veselība un sociālā aprūpe (2018.gadā – 84,4%, 2013.gadā – 92,5%, 2010.gadā – 87,3%);
- zivsaimniecība (2018.gadā – 78,1%, 2013.gadā – 48,6%).

Visretāk to, ka šāds plāns sagatavots, min darba devēji no tādām nozarēm kā:

- apstrādes rūpniecība (2018.gadā – 63,8%);
- koksnes, koka un korķa izstrādājumu, mēbeļu ražošana (2018.gadā – 57,7%, 2013.gadā – 88,5%);
- tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošana (2018.gadā – 53,8%, 2010.gadā – 33,8%).

Arī 2018.gadā lielajos uzņēmumos biežāk tiek sagatavoti preventīvo pasākumu plāni, salīdzinot ar mazajiem uzņēmumiem:

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 66,2%, 11-49 nodarbinātie – 65,0%, 50-249 nodarbinātie – 98,0%, 250 un vairāk nodarbinātie – 96,3%;
- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 55,1%, 11-49 nodarbinātie – 78,8%, 50-249 nodarbinātie – 90,4%, 250 un vairāk nodarbinātie – 88,6%;
- 2010.gadā: 1-10 nodarbinātie – 58,6%, 11-49 nodarbinātie – 82,5%, 50-249 nodarbinātie – 86,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 85,1%;
- 2006.gadā: 1-9 nodarbinātie – 39,2%, 10-49 nodarbinātie – 63,3%, 50-249 nodarbinātie – 61,7%, 250 un vairāk nodarbinātie – 84,8%.

Arī šos rezultātus iespējams skaidrot ar finansiālo līdzekļu pieejamību lielajos uzņēmumos. Mazajiem uzņēmumiem biežāk nekā lielajiem uzņēmumiem nav pietiekamu līdzekļu, lai pienācīgi novērstu darba vides risku izraisīto ietekmi uz nodarbināto veselību.

Valsts sektorā visi respondenti apgalvo, ka viņu iestādē ir sagatavots preventīvo pasākumu plāns:

- valsts sektorā: 2018.gadā – 100%, 2013.gadā – 78,3%, 2010.gadā – 82,7%;
- privātajā sektorā: 2018.gadā – 67,2%, 2013.gadā – 60,0%, 2010.gadā – 63,5%;
- sabiedriskajās organizācijās: 2018.gadā – 0,0%.

Uzņēmumos, kuru darbība vērsta galvenokārt uz ārējo tirgu, darba devēji biežāk norāda, ka preventīvo pasākumu plāns ir sagatavots:

- galvenokārt uz vietējo tirgu: 2018.gadā – 66,9%, 2013.gadā – 59,1%;
- galvenokārt uz ārējo tirgu: 2018.gadā – 80,2%, 2013.gadā – 77,1%;
- gan uz vietējo tirgu, gan ārējo tirgu: 2018.gadā – 68,2%, 2013.gadā – 69,7%.

Rezultātu, ka preventīvo pasākumu plāns būtiski biežāk ir bijis sagatavots uzņēmumos, kuri orientēti uz ārējo tirgu, var skaidrot ar nepieciešamību sertificēt produkciju un ražošanas procesus, kas ir tradicionāla prasība eksporta tirgos. Sertifikācijas process prasa arī sakārtot uzņēmuma darbības vidi un procesus, kur ietilpst arī visi nepieciešamie darba aizsardzības pasākumi uzņēmumā.

Lielākā daļa LDDK biedru apgalvo, ka šāds pasākumu plāns viņu uzņēmumos ir sagatavots (2018.gadā – 98,7%, 2013.gadā – 73,1%, 2010.gadā – 94,0%), taču ievērojami retāk to minējuši darba devēji, kuri nav nevienas uzņēmēju organizācijas biedri (2018.gadā – 64,1%, 2013.gadā – 59,4%, 2010.gadā – 63,8%).

Tomēr gandrīz katrs ceturtais darba devējs, kurš atbildējis, ka viņa uzņēmuma darba vide atbilst DAL prasībām (ar 9 un 10 punktiem), minējis, ka preventīvo pasākumu plāns uzņēmumā nav sagatavots (2018.gadā – 23,4%,

2013.gadā – 66,6%, 2010.gadā – 68,4%). Lai gan joprojām vērojams, ka daļa darba devēju neizprot darba aizsardzības prasību būtību, dinamikā vērojama ievērojama situācijas uzlabošanās.

Aptaujā, vaicājot respondentiem, kas kavējis darba aizsardzības pasākumu ieviešanu, 2018.gadā darba devēji visbiežāk apgalvo, ka nekas netraucē. Tomēr gadījumos, kad minēti traucēkļi, darba devēji atzīst, ka lielākoties viņiem traucē līdzekļu un laika trūkums (9. tabula).

9. tabula. Darba devēju īpatsvars pēc iemesliem, kas viņiem traucējuši veikt darba aizsardzības pasākumus, %

Iemesls/gads	2006	2010	2013	2018
Laika trūkums	7	7,3	5,3	12,9
Līdzekļu trūkums	16	26,9	15,4	11,7
Informācijas trūkums (prasību nezināšana)	4	4	2	6,4
Kvalificētu darba aizsardzības speciālistu trūkums	3	1	1	2,7
Darba aizsardzības prasības ir nekonkrētas un nesaprotamas	*	4,1	2,9	2,6
Darba aizsardzības prasības ir pārāk sarežģītas	*	2	2,8	2,6
Darba aizsardzības prasības ir nepamatotas	*	4,1	2,9	1,9
Cita atbilde	7	1	*	7,1
Nekas netraucē	61,0	50,4	59,9	59,5
Grūti pateikt/NA	2	*	5	4,1

Piezīme: nav pieejami precīzi dati par visiem atbilžu variantiem no 2013., 2010. un 2006.gada pētījumiem;

* – Iepriekšējo pētījumu dati nav pieejami

Bāze: visi respondenti, 2018.gadā n=1081, 2013.gadā n=1044, 2010.gadā n=1044, 2006.gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

Nedaudz samazinājies darba devēju īpatsvars, kas apgalvo, ka viņiem traucē līdzekļu trūkums, taču ievērojami palielinājies darba devēju īpatsvars, kuri neievieš darba aizsardzības pasākumus laika trūkuma dēļ. Šādas izmaiņas dinamikā skaidrojamas ar ekonomiskās situācijas uzlabošanos pēc 2008.gada krīzes, jo lielā daļā uzņēmumu ir palielinājies veicamo darbu un pieejamo finansiālo līdzekļu apjoms, tomēr darba devēji biežāk saskaras ar laika trūkumu, kas arī kavē darba aizsardzības sistēmas izveidi un pilnveidi uzņēmumā.

Līdzekļu trūkums visbiežāk minēts tādās nozarēs kā:

- metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošana (2018.gadā – 40,8%);
- apstrādes rūpniecība (2018.gadā – 23,7%);
- koksnes, koka un korķa izstrādājumu, mēbeļu ražošana (2018.gadā – 21,6%, 2013.gadā – 43,8%).

Vidēja lieluma uzņēmumos darba devēji biežāk apgalvo, ka līdzekļu trūkuma dēļ nav varējuši ieviest nepieciešamās darba aizsardzības prasības:

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 11,6%, 11-49 nodarbinātie – 9,1%, 50-249 nodarbinātie – 20,0%, 250 un vairāk nodarbinātie – 13,8%;
- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 23,4%, 11-49 nodarbinātie – 36,7%, 50-249 nodarbinātie – 53,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 39,6%.

Turklāt uzņēmumi, kuros strādā 50-249 nodarbinātie, salīdzinot ar cita lieluma uzņēmumiem, līdzekļu trūkumu ir minējuši kā biežāko iemeslu darba aizsardzības pasākumu neieviešanai.

Laika trūkumu, savukārt visbiežāk minējuši darba devēji, kuru uzņēmumu galvenā darbības nozare ir:

- koksnes, koka un korķa izstrādājumu, mēbeļu ražošana (2018.gadā – 20,9%);
- būvniecība (2018.gadā – 20,0%);
- pārtika produktu un dzērienu ražošana (2018.gadā – 18,7%).

Mikro, mazo un lielo uzņēmumu vidū laika trūkums minēts kā izplatītākais iemesls darba aizsardzības prasību neievērošanai. Taču visbiežāk to minējuši tieši darba devēji, kuri nodarbina 11-49 cilvēkus (2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 12,5%, 11-49 nodarbinātie – 22,9%, 50-249 nodarbinātie – 6,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 15,0%).

Būtiski palielinājies darba devēju īpatsvars, kuri 2018.gada aptaujā ir atbildējuši, ka pēc preventīvo pasākumu plāna tikuši ieviesti nepieciešamie darba aizsardzības pasākumi visiem riskiem (10. tabula).

10. tabula. Darba devēju īpatsvars, kas atbilstoši darba vides riska novērtējumam savā uzņēmumā/iestādē veikuši nepieciešamos darba aizsardzības pasākumus atklāto riska novēršanai vai samazināšanai, %

Atbilde/gads	2010	2013	2018
Jā, visiem riskiem	48	42	68,5
Jā, bet ne visiem riskiem	35	39	19,5
Nē	14,8	16,1	5,6
Grūti pateikt/NA	2	3	6,3

Piezīme: nav pieejami precīzi dati par visiem atbilžu variantiem no 2013. un 2010.gada pētījumiem

Bāze: darba devēji, kuru uzņēmumā ir veikts darba vides riska novērtējums, 2018.gadā n=609, 2013.gadā n=659, 2010.gadā n=621

Avots: darba devēju aptauja

To, ka nepieciešamie pasākumi darba aizsardzības uzlabošanai nav veikti, visbiežāk minējuši darba devēji no tādām nozarēm kā:

- veselība un sociālā aprūpe (2018.gadā – 10,9%);
- lauksaimniecība un mežsaimniecība (2018.gadā – 10,5%, 2013.gadā – 24,3);
- ūdens apgāde; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošana un sanācija (2018.gadā – 8,3%).

Mikro uzņēmumos visbiežāk darba devēji nav ieviesuši nepieciešamos darba aizsardzības pasākumus. Lai gan šāda tendence novērota arī iepriekšējos pētījumos DARL, dinamikā pa gadiem situācija ir uzlabojusies – aizvien mazāks darba devēju īpatsvars aptaujā atbildējuši, ka nav ieviesuši nepieciešamos darba aizsardzības pasākumus:

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 6,3%, 11-49 nodarbinātie – 0,5%, 50-249 nodarbinātie – 0,3%, 250 un vairāk nodarbinātie – 0,0%;
- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 19,5%, 11-49 nodarbinātie – 7,8%, 50-249 nodarbinātie – 1,4%, 250 un vairāk nodarbinātie – 3,9%;
- 2010.gadā: 1-10 nodarbinātie – 17,0%, 11-49 nodarbinātie – 9,6%, 50-249 nodarbinātie – 2,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 4,6%.

Visi respondenti, kas minējuši, ka šādi pasākumi nav ieviesti, strādā privātajā sektorā:

- valsts sektorā: 2018.gadā – 0,0%, 2013.gadā – 5,7%, 2010.gadā – 0,4%;
- privātajā sektorā: 2018.gadā – 5,8%, 2013.gadā – 17,4%, 2010.gadā – 16,1%;
- sabiedriskajās organizācijās: 2018.gadā – 0,0%.

Darba devēji Vidzemes RVDI teritorijā visbiežāk nav veikuši nepieciešamos darba aizsardzības pasākumus:

- Rīgas RVDI: 2018.gadā – 2,5%, 2013.gadā – 19,4%, 2010.gadā – 17,8%;
- Kurzemes RVDI: 2018.gadā – 5,6%, 2013.gadā – 4,1%;
- Zemgales RVDI: 2018.gadā – 5,3%, 2013.gadā – 17,3%;
- Latgales RVDI: 2018.gadā – 7,6%, 2013.gadā – 7,2%, 2010.gadā – 19,0%;
- Vidzemes RVDI: 2018.gadā – 14,6%, 2013.gadā – 18,1%.

To, ka nav īstenoti preventīvie pasākumi darba aizsardzības jomā, nav minējis neviens LDDK biedrs, taču to ir minējuši darba devēji, kuri ir citu uzņēmēju organizāciju biedri vai nav nevienas uzņēmēju organizācijas biedri:

- LDDK biedri: 2018.gadā – 0,0%, 2013.gadā – 6,7%, 2010.gadā – 2,0%;
- LTRK biedri: 2018.gadā – 0,3%;
- nozaru asociāciju biedri: 2018.gadā – 5,8%;
- nav nevienas organizācijas biedri: 2018.gadā – 5,3%, 2013.gadā – 18,1%, 2010.gadā – 17,4%.

Tādējādi ir vērojama būtiska situācijas uzlabošanās gan tajos uzņēmumos, kuri ir LDDK biedri, gan darba devēju vidū, kuri nav nevienas organizācijas biedri.

Darba aizsardzības speciālistu aptauja

2018.gadā nedaudz samazinājies DAS īpatsvars, kas aptaujas laikā minējuši, ka vienmēr, kad nepieciešams, dokumentē nepieciešamo darba aizsardzības pasākumu plānu (11. tabula). Tajā pašā laikā palielinājies DAS īpatsvars, kas apgalvo, ka šādu plānu sagatavo tikai tādēļ, ka tāda ir normatīvo aktu prasība, līdz ar to plāns ir izveidots tikai formalitātes pēc. Tas var radīt situācijas, kad plānā ietvertos pasākumu veikšana uzņēmumā nemaz nav nepieciešama. Lai risinātu šādu situāciju, ieteicams veikt papildus izglītojošo darbu DAS un darba devējiem par darba vides riska novērtējumu un nepieciešamo darba aizsardzības pasākumu dokumentēšanu atbilstoši labās prakses piemēriem.

11. tabula. Darba aizsardzības speciālistu īpatsvars, kas pēc darba vides riska novērtēšanas dokumentē veicamo pasākumu plānu, %

Atbilde/gads	2010	2018
Jā, vienmēr, kad nepieciešams veikt pasākumus	50,9	46,8
Jā, jo tāda ir normatīvo aktu prasība	38,7	44,3
Nē, jo nav nepieciešams veikt pasākumus	0,0	0,5
Nē, jo pasākumi tiek veikti arī bez dokumentēšanas	2,3	1,0
Nē, jo visi pasākumi ir iekļauti riska novērtējumā	7,5	3,0
Grūti pateikt	0,6	4,5

Bāze: respondenti, kas nestrādā Valsts darba inspekcijā un Latvijas Republikas Labklājības ministrijā, 2018.gadā n=194, 2010.gadā n=193

Avots: darba aizsardzības speciālistu aptauja

Secinājumi

1. 2018.gada darba devēju, nodarbināto un DAS aptauju rezultāti liecina, ka darba vidē visbiežāk sastopami psihoemocionālie (darba laika organizācija, tiešs kontakts ar klientiem u.tml.) un fiziskie jeb biomehāniskie riska faktori (piespiedu pozas, vienveidīgas kustības u.tml.).
2. Salīdzinot ar 2013.gadu, 2018.gadā par 24,2 procentpunktiem ir pieaudzis darba devēju īpatsvars, kuri apgalvo, ka visi nodarbinātie uzņēmumā pakļauti kaitīgajiem darba vides riska faktoriem. Turklāt, lai gan joprojām aptuveni katrs ceturtais darba devējs norāda, ka neviens nodarbinātais nav pakļauts riska faktoriem, tomēr dinamikā vērojama situācijas uzlabošanās attiecībā uz darba devēju izpratni par darba vides risku ietekmi uz nodarbinātajiem.
3. Lai gan atbilstoši 2018.gada darba devēju aptaujas datiem joprojām lielā daļā uzņēmumu darba vides riska novērtējums nav veikts vispār, tomēr, salīdzinot ar 2013.gadu, par 13,4 procentpunktiem ir palielinājies darba devēju īpatsvars, kuri apgalvo, ka viņu uzņēmumā darba vides riska novērtējums ir veikts pilnā apmērā. Vērtējot respondentu atbildes par šī darba aizsardzības pasākuma veikšanu (pilnā apjomā, daļēji) kopumā, jāsecina, ka, salīdzinot ar 2013.gadu, situācija ir tikai nedaudz uzlabojusies.
4. Līdzīgi kā iepriekšējos pētījumos, 2018.gadā darba devēji ievērojami retāk kā DAS apgalvo, ka darba vides riska novērtējumā iesaistīts konkrētais nodarbinātais vai viņa uzticības persona. Šādu atšķirību var skaidrot ar to, ka atbilstoši darba devēju aptaujas datiem vairāk kā puse darba devēju, kuri paši veikuši darba vides riska novērtējumu, norāda, ka neviens papildus novērtējumā netika iesaistīts. Tātad aptaujā iekļautie darba devēji, veicot šo darba aizsardzības pasākumu, retāk to izpilda atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Savukārt gadījumos, ja riska novērtējumu veic DAS vai kompetenti speciālisti/institūcijas, iespējams, darba devēji nav pienācīgi informēti par darba vides riska novērtēšanas procesu un to, cik un kādas personas tajā tiek iesaistītas.
5. Salīdzinot ar 2013.gada pētījumu, 2018.gadā par apmēram 12 procentpunktiem samazinājies darba devēju īpatsvars, kuri apgalvo, ka pēc darba vides riska novērtējuma nav sagatavots preventīvo (profilaktisko) pasākumu plāns. Turklāt apmēram par 26 procentpunktiem biežāk darba devēji norāda arī to, ka nepieciešamie darba aizsardzības pasākumi darba vietās ir veikti visiem riskiem. Secināms, ka atbildīgo institūciju (t.sk. VDI) veiktie pasākumi darba devēju izpratnes par darba aizsardzību uzlabošanai bijuši sekmīgi, jo vērojama situācijas uzlabošanās dinamikā.
6. Problemātiskie uzņēmumi, kuros visbiežāk nav ievērotas kādas no darba aizsardzības prasībām, ir:
 - zivsaimniecības, tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas, poligrāfijas nozarēs;
 - mikro un mazie uzņēmumi;
 - privātā sektora uzņēmumi;
 - uzņēmumi, kuri atrodas Vidzemes RVDI teritorijā;
 - uzņēmumi, kuros nodarbinātajiem kaut kādā mērā maksā algu aploksnē.
7. Ja iepriekšējos pētījumos kā būtiskākais traucēklis darba aizsardzības pasākumu veikšanai tika minēts līdzekļu trūkums, tad šajā pētījumā biežāk uzsvērts laika trūkums. Tas saistīts ar ekonomiskās situācijas uzlabošanos, kas raksturīga gan ar pieejamo līdzekļu, gan darba apjoma un noslodzes palielināšanos.

Ieteikumi un to realizācija

Ieteikumi no pētījumiem „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2009-2010”, „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012-2013” un to realizācija

Secinājumos minētajās uzņēmumu riska grupās nepieciešama ļoti aktīva rīcība, lai uzlabotu darba devēju izpratni par darba aizsardzības jautājumiem. Domājams, ka vienīgais veids, kā šī informācija varētu sasniegt konkrētos uzņēmumos, ir tieša kontroles institūciju iesaistīšanās, veicot preventīvus apsekojumus, kuru mērķis būtu ne tikai uzņēmumu pārbaude, bet arī skaidrojošā darba veikšana. VDI jāturpina aktīvas tematiskās pārbaudes (kampaņas) tajās nozarēs, kurās situācija ir vissliktākā turklāt uzņēmumu apsekojumu laikā jāņem vērā ne tikai nozare, bet arī piederība citām riska grupām.

Lai gan vērojama vispārīga situācijas uzlabošanās Latvijas uzņēmumos, ieteikums joprojām ir aktuāls arī 2018.gadā, jo vēl joprojām liela daļa darba devēju neizprot darba aizsardzības sistēmas nepieciešamību. Tādēļ VDI jāveido informatīvus pasākumus, apsekojumus, kampaņas, kas īpaši vērstas uz problemātisko uzņēmumu grupu informēšanu (tajā skaitā sadarbojoties ar uzņēmējus apvienojošām nevalstiskajām organizācijām – LDDK, LTRK, nozaru asociācijām).

Ieteicams veikt sekojošus grozījumus MK 02.10.2007. noteikumos Nr.660 „Darba vides iekšējās uzraudzības veikšanas kārtība”:

- pieļaut iespēju darba vides riska novērtēšanas dokumentācijā norādīt tikai reāli uzņēmumā/attiecīgajā darba vietā eksistējošus darba vides riska faktorus, nevis visus minēto noteikumu 1.pielikumā uzskaitītos faktorus;
- pieļaut iespēju veicamos darba aizsardzības pasākumus, kas identificēti darba vides riska novērtēšanas laikā, dokumentēt darba devējam ērtā veidā.

Kā liecina pētījuma rezultāti, šis ieteikums nav aktuāls. DAS fokusgrupu diskusiju ietvaros norāda uz citām nepieciešamajam izmaiņām attiecībā uz MK noteikumiem un 1.pielikumā pievienoto tabulu. Atbilstoši DAS viedoklim tabula atspoguļo riska faktoru identifikāciju, nevis to novērtēšanu. Turklāt, kā norādīts noteikumos, 1. pielikuma tabulu var neizmantot riska noteikšanai, tādējādi reālā novērtēšanas procedūra ir atvērta DAS interpretācijai. Tātad būtu jāpilnveido 1. pielikuma veidlapu, lai tā iekļautu plašāku riska faktoru izvērtēšanu. Informāciju par konkrētiem veicamajiem uzlabojumiem šī pētījuma dati nesniedz. Šajā jautājumā nepieciešama papildu izpēte (piemēram, darba grupa piesaistot DAS un/vai pieredzes apmaiņas semināri, u.c.).

Ieteicams organizēt diskusiju starp DAS un VDI inspektoriem, lai nodrošinātu vienotu izpratni par darba vides riska novērtēšanas principiem un normatīvo aktu prasību izpildi, piemēram, vai un kā noformējama nodarbināto informēšana par darba vides riska novērtēšanas rezultātiem un citām ar šīm tēmām saistītie jautājumi; vai un kā noformējam nodarbināto piedalīšanās darba vides riska faktoru novērtēšanā u.c.

Veiktās aktivitātes uzlabojušas savstarpējo komunikāciju un izpratni par darba aizsardzības prasību ievērošanu, tomēr nepieciešams šāda veida komunikāciju turpināt un plānot kā regulāru aktivitāti.

Viena no prioritātēm darba aizsardzības jomā būtu nodarbināto iesaistīšana darba aizsardzības jautājumu risināšanā uzņēmumā gan tajos uzņēmumos, kur ir arodbiedrības un nodarbināto pārstāvji, gan tajos, kur šādas nodarbināto pārstāvniecības nav. Liela nozīme šajā darbā ir DAS, tāpēc ieteicams sagatavot skaidrojošu materiālu ar praktiskiem piemēriem DAS, kuri ikdienā veic darba vides riska novērtēšanu, par nepieciešamību riska novērtēšanā iesaistīt nodarbināto, kas veic darbu konkrētajā vietā, piemēram, iekļaujot materiālā vienkāršus jautājumus, kurus būtu būtiski uzdot par katru darba vides riska faktoru. Iespējams nepieciešams organizēt semināru, kas sniegtu praktiskas prasmes DAS, kā veidot dialogu ar dažāda izglītības līmeņa cilvēkiem.

Lai gan vērojama pozitīva tendence attiecībā uz nodarbināto iesaisti darba vides riska novērtējumā, joprojām tikai neliela daļa darba devēju un nodarbināto apgalvo, ka viņi tiek iesaistīti šajā procesā. Tādēļ ieteikums aktuāls arī 2018.gadā.

Ieteikumi pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” ietvaros

1. Viena no problemātiskajām mērķgrupām, kurā bieži vien darba devēji neievēro darba aizsardzības prasības, ir mazie uzņēmumi. Būtu nepieciešams veicināt nodarbināto iespējas ietekmēt darba aizsardzības sistēmas pilnveidošanu. To iespējams panākt ar interneta vidē bāzētā rīka darba vides riska novērtēšanai OiRA popularizēšanu (norādot saiti uz šo rīku VDI sociālajos tīklos, piedāvājot nodarbinātajiem iespēju šo rīku izmantot apsekojumu laikā un pārrunāt tā rezultātus u.c.) tieši nodarbināto vidū, kuri paši varētu veikt darba vides riska novērtējumu un ieteikt to darīt saviem darba devējiem. Tieši šāda pieeja “no apakšas uz augšu” (*bottom-up*) veicinātu gan pašu nodarbināto iesaisti, jo radītu sajūtu, ka viņi ir spējīgi ietekmēt uzņēmumos notiekošos procesus, gan darba devēju izpratni par riska faktoriem, kas īpaši būtiski viņu nodarbinātajiem. Lai pārbaudītu, vai šobrīd OiRA atbilst nodarbināto lietošanas vajadzībām, būtu nepieciešams veidot testa sesijas, kurās dažādi nodarbinātie (pēc vecuma,

dzimuma, nozares, profesijas u.c.) izmēģinātu šo rīku, bet kvalificēts eksperts identificētu problēmas, kas saistītas ar rīka lietošanu, izveidojot ieteikumu sarakstu tā uzlabošanai.

2. Nepieciešams veidot informatīvas kampaņas par konkrētās nozarēs visbiežāk sastopamajiem darba vides riska faktoriem (vai tiem faktoriem, kuri atbilstoši aktuālajai statistikai bijuši par cēloņiem nelaimes gadījumiem vai arodslimībām) un efektīviem preventīvajiem pasākumiem to novēršanai, izplatot informāciju, gan sociālajos tīklos, gan VDI mājaslapā un mājaslapā stradavesels.lv, kā arī informējot darba devējus un nodarbinātos tematisko un citu pārbaužu ietvaros. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš uzņēmumiem no zivsaimniecības, tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas un poligrāfijas nozarēm.
3. Lai veicinātu DAS kvalitāti un izpratni par darba vides riska novērtējumu atbilstoši labās prakses piemēriem, augstākās izglītības programmās jāattīsta sadaļa par dažādiem nodarbināto iesaistes veidiem riska novērtējumu veikšanā. Tas DAS ļautu daudz efektīvāk izmantot nodarbināto zināšanas par riskiem viņu darba vietās, kā arī mazinātu nodarbināto pasivitāti tā iemesla dēļ, ka viņi šos novērtējumus bieži vien uztver kā formālus.
4. Ņemot vērā, ka tehnoloģiju attīstības dēļ iedzīvotāji ar ergonomiskajiem darba vides riskiem saskaras jau skolas vecumā, VDI sadarbībā ar izglītības iestādēm nepieciešams veidot kampaņas vidusskolas vecuma iedzīvotāju informēšanai par ergonomisku darba vietas iekārtošanu. Tāpat būtu jāizglīto skolotāji izglītības iestādēs par to, kā veidot drošu un veselību veicinošu darba vidi, lai viņi ar praktiskiem piemēriem attīstītu skolēnu izpratni par ergonomiskas darba vides veidošanu, piemēram, kā pareizi veikt darbu pie datora informātikas stundās, kā iekārtot vidi lasīšanai literatūras stundās u.tml.

Izmantotā literatūra

1. Tematiskais pielikums „Darba vides riska faktori un to novērtēšana, 2005-2007”. Pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā” publikācijas pielikums CD. Rīga, 2007.gads, 146 lpp.
2. Tematiskais pielikums „Darba vides riska faktori un to novērtēšana”. Pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2009-2010” publikācijas pielikums CD. Rīga, 2010.gads, 120 lpp.
3. Tematiskais pielikums „Darba vides riska faktori un to novērtēšana”. Pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012-2013” publikācijas pielikums CD. Rīga, 2013.gads, 141 lpp.

Normatīvie akti

4. “Darba aizsardzības likums” (redakcijā ar grozījumiem, kas stājas spēkā 28.04.2010.), pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=26020>
5. MK 02.10.2007. noteikumi Nr.660 “Darba vides iekšējā uzraudzības veikšanas kārtība” (ar grozījumiem, kas stājas spēkā 01.06.2015.), pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=164271>

Mājas lapas

6. Latvijas Darba devēju konfederācijas mājaslapa, pieejams: <http://www.lddk.lv/pakalpojums/konsultacijas-darba-tiesibu-un-darba-drosibas-jautajumos-2/>

Pielikums

12. tabula. Darba devēju viedoklis par nodarbināto pakļautību darba vides riska faktoriem, %

Riska faktors	Gads	Visi	Vairāk par pusi	Aptuveni puse	Mazāk par pusi	Neviens	Grūti pateikt
Vibrācija, kuru rada rokas instrumenti, mašīnas utt.	2006	2,9	2,9	3,7	10,2	80,3	0,0
	2010	4,8	3,0	6,8	15,4	70,0	0,0
	2013	3,7	2,4	3,1	10,5	80,3	0,0
	2018	11,9	5,7	5,7	12,3	62,3	2,0
Vibrācija, kuru rada transportlīdzekļi (piemēram, traktori, ekskavatori, smagās automašīnas)	2006	1,7	2,1	1,7	10,8	83,6	0,1
	2010	5,2	5,9	5,5	10,5	72,9	0,0
	2013	4,9	1,1	3,0	7,6	83,5	0,0
	2018	8,4	4,7	4,5	6,0	74,5	1,9
Tik skaļš troksnis, ka nākas pacelt balsi, runājot ar cilvēkiem	2006	3,8	2,3	2,7	8,9	82,1	0,2
	2010	3,9	3,1	5,4	13,0	74,5	0,1
	2013	2,9	1,7	2,9	9,7	83,5	0,3
	2018	9,4	3,5	4,1	6,4	74,1	2,5
Augsta temperatūra, kuras dēļ nodarbinātie svīst pat tad, kad nestrādā	2006	1,5	0,8	0,2	1,8	95,1	0,8
	2010	3,0	0,9	2,5	3,1	90,5	0,1
	2013	2,0	0,8	1,3	2,7	92,7	0,4
	2018	4,6	2,6	2,0	2,7	85,7	2,3
Zema temperatūra telpās	2006	3,2	1,4	1,7	5,8	87,8	0,1
	2010	6,0	1,9	6,3	9,2	76,7	0,0
	2013	4,0	0,6	3,0	4,7	87,3	0,5
	2018	3,4	1,2	1,0	2,2	90,4	1,8
Caurvējš	2006	3,7	2,6	2,6	9,9	81,1	0,2
	2010	4,8	3,5	8,0	12,2	71,4	0,1
	2013	5,6	2,0	3,9	7,5	80,9	0,1
	2018	7,7	3,1	4,2	4,8	76,6	3,6
	2006	6,0	6,0	6,0	13,0	69,1	0,0

Riska faktors	Gads	Visi	Vairāk par pusi	Aptuveni puse	Mazāk par pusi	Neviens	Grūti pateikt
Darbs ārā dažādos laika apstākļos (vasarā un ziemā)	2010	13,0	8,0	9,0	22,0	47,0	0,0
	2013	11,0	6,0	8,0	12,0	63,1	0,0
	2018	16,1	6,8	5,1	9,4	60,8	1,8
Izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana	2013	6	2	5	11	77	0,1
	2018	13,7	5,7	3,3	9,7	66,3	1,2
Ķīmisko vielu uzsūkšanās caur ādu	2013	1	0,0	1	5	91	0,2
	2018	4,1	1,8	1,0	3,1	88,0	2,0
Ķīmiskās un bioloģiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējumus (piemēram, arsēns, benzols, hroma savienojumi, niķeļa savienojumi, cietkoksnes putekļi, B un C tipa vīrusi u.tml.)	2013	1	0,0	0,0	2	96	1
	2018	2,1	0,9	0,4	1,0	93,3	2,3
Jonizējošais starojums (piemēram, rentģena ierīces)	2006	0,0	0,0	0,0	1,4	99	0,0
	2010	0,0	0,0	0,0	1,9	98	0,0
	2013	0,0	0,0	0,0	2,8	97,0	0,3
	2018	0,9	0,3	0,3	1,5	95,3	1,7
Nejonizējošais starojums (ultravioletais, lāzera, infrasarkanais u.tml.)	2006	1,4	0,2	0,4	1,6	95,8	0,5
	2010	0,4	0,0	0,2	3,2	96,0	0,1
	2013	1,8	1,0	0,7	3,6	92,1	0,8
	2018	2,5	0,5	0,9	1,9	92,5	1,7
Paaugstināts atmosfēras spiediens	2006	0,0	0,0	0,0	1	98	1
	2010	2	0,0	1	1	97	0,1
	2013	2	0,0	1	1	96	1
	2018	1,8	0,4	0,8	0,5	94,6	1,9
Bioloģiskie faktori (piemēram, ērcu encefalīts, vīrusu hepatīts, kontakts ar asinīm, dzīvniekiem)	2006	2,3	1,6	1,7	3,0	90,8	0,6
	2010	10,8	2,4	2,8	5,8	78,1	0,1
	2013	9,0	1,9	2,6	4,2	81,9	0,4
	2018	12,2	2,8	2,1	4,9	76,3	1,6
Darbs piespiedu pozā (piemēram, stāvus, sēdus, t.sk. neērtā pozā)	2006	11,1	8,8	6,3	6,9	66,3	0,7
	2010	15,1	12,5	9,6	11,1	51,6	0,0

Riska faktors	Gads	Visi	Vairāk par pusi	Aptuveni puse	Mazāk par pusi	Neviens	Grūti pateikt
	2013	19,2	5,7	7,0	9,7	57,9	0,5
	2018	39,4	13,0	7,9	7,2	31,1	1,4
Smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana	2006	5,3	4,5	6,7	11,9	71,5	0,1
	2010	9,4	5,1	7,1	21,2	57,1	0,1
	2013	6,2	2,3	7,7	1,34	69,3	0,3
	2018	10,5	4,0	6,4	11,2	66,1	1,9
Vienveidīgas kustības (piemēram, plaukstu locītavā vai plecos)	2006	6,1	5,4	5,4	8,5	74,5	0,2
	2010	12,6	8,1	9,3	11,8	57,7	0,5
	2013	14,9	3,0	7,1	11,0	64,0	0,0
	2018	29,4	11,0	5,2	9,9	42,4	2,0
Darbs ar datoru (vismaz divas stundas dienā)	2006	14,6	6,9	8,4	30,9	39,1	0,1
	2010	20,3	8,2	8,5	38,3	24,5	0,0
	2013	28,2	5,6	11,6	24,9	29,7	0,0
	2018	23,0	4,5	7,0	25,4	38,6	1,4
Distances darbs, teledarbs (darbs, kas netiek veikts tiešajā darba vietā, bet gan citur (piemēram, mājās), brīvs darba režīms, kad nodarbinātais veic darba pienākumus, kad un kur grib, galvenokārt darbs pie datora)	2006	2,5	1,1	3,3	8,3	84,8	0,1
	2010	6,1	4,1	5,3	13,4	71,1	0,1
	2013	18,1	2,7	6,7	10,2	61,8	0,4
	2018	10,3	2,4	2,7	13,8	68,4	2,4
Darbs augstumā (vairāk nekā 1,5 metru augstumā)	2006	1,6	2,4	3,0	7,0	86,0	0,0
	2010	3,1	3,6	4,2	12,3	76,8	0,0
	2013	2,4	2,2	3,8	7,1	84,5	0,0
	2018	5,7	1,7	3,0	5,7	82,0	1,8
Darbs sprādzienbīstamā vidē (piemēram, darbs ar gāzi, smalkiem koka putekļiem)	2006	1,2	0,4	0,7	2,6	94,9	0,1
	2010	2,0	1,1	0,7	7,8	88,3	0,1
	2013	1,1	0,4	1,1	3,5	93,9	0,1
	2018	2,3	0,2	0,6	1,4	94,1	1,4
Darbs ar aprīkojumu (piemēram, slīpmašīnas, frēzes)	2006	5,4	5,7	4,3	11,1	73,3	0,1
	2010	5,3	5,0	6,6	16,5	66,6	0,0

Riska faktors	Gads	Visi	Vairāk par pusi	Aptuveni puse	Mazāk par pusi	Neviens	Grūti pateikt
	2013	3,9	3,3	5,0	10,4	77,4	0,0
	2018	8,8	2,7	4,2	6,6	76,1	1,5
Darbs ar bīstamajām iekārtām (celtņi, lifti, katlu iekārtas, cisternas u.tml.)	2006	1,0	2,1	2,5	9,3	85,0	0,0
	2010	2,8	3,4	3,5	11,3	78,9	0,2
	2013	0,6	1,8	2,8	7,5	87,2	0,0
	2018	4,0	0,8	2,5	5,2	85,7	1,7
Maiņu darbs (darbs maiņās 8 stundas katru dienu)	2006	7,8	5,4	4,3	5,8	76,3	0,3
	2010	2,5	5,2	2,9	7,9	81,5	0,0
	2013	7,9	2,5	3,3	7,9	77,5	0,9
	2018	8,9	2,3	1,8	4,3	81,2	1,5
Summētais darba laiks (katru dienu citādāks darba laiks, kopumā nedrīkst pārsniegt 56 stundas nedēļā)	2006	14,9	8,3	6,2	8,2	62,1	0,2
	2010	16,2	11,0	4,9	11,6	56,3	0
	2013	18,9	7,0	5,9	10,5	57,0	0,8
	2018	26,2	6,8	4,6	4,6	56,0	1,7
Nakts darbs (vairāk nekā 2 stundas laikā no 22.00 līdz 6.00)	2006	1,2	2,6	2,2	7,9	86,0	0,1
	2010	4,7	2,9	2,4	10,8	79,2	0,0
	2013	2,1	1,7	2,5	8,1	85,3	0,3
	2018	4,5	1,3	1,6	4,0	86,3	2,2
Virsstundu darbs (strādā ilgāk nekā ir paredzēts darba līgumā)	2006	4,4	1,9	1,9	10,6	80,9	0,3
	2010	7,1	2,5	5,6	13,1	71,7	0,1
	2013	4,2	2,7	3,9	8,1	79,9	1,2
	2018	6,4	1,5	1,8	7,1	80,6	2,5
Darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām tehnoloģijām, ātru un svarīgu lēmumu pieņemšanu	2006	4,5	2,2	3,8	9,1	80,4	0
	2010	7,9	3,5	3,8	13,1	71,7	0,1
	2013	9,1	3,3	4,6	10,5	71,8	0,7
	2018	8,3	3,2	2,8	9,6	73,7	2,4
Nemaināms darba temps (piemēram, nodarbinātajam ir jāstrādā tādā tempā, kādā to nosaka darba aprīkojums)	2006	3,3	2,0	3,4	5,5	85,4	0,4
	2010	3,2	4,1	3,6	5,5	83,7	0,1

Riska faktors	Gads	Visi	Vairāk par pusi	Aptuveni puse	Mazāk par pusi	Neviens	Grūti pateikt
	2013	4,9	2,0	3,0	6,7	82,4	0,9
	2018	4,9	1,5	2,1	2,8	86,4	2,3
Laika trūkums	2006	11,3	4,0	4,7	12,2	66,6	1,2
	2010	15,0	5,2	5,9	12,2	61,2	0,4
	2013	14,8	3,8	6,0	8,9	65,2	1,3
	2018	19,1	5,2	4,2	10,7	57,1	3,7
Fiziska vardarbība darba vietā	2006	0,0	0,0	1	1	98	0,1
	2010	3	0,0	2	3	91	0,1
	2013	1	0,0	1	1	96	0,0
	2018	0,2	0,3	0,1	0,4	97,7	1,1
Iebiedēšana darba vietā	2006	0,0	1	0,0	1	98	0,0
	2010	3	1	0,0	4	91	0,1
	2013	1,0	0,0	0,0	2,0	96,0	1,0
	2018	0,0	0,3	0,0	0,4	97,8	1,4
Seksuāla uzmākšanās darba vietā	2006	0,0	0,0	0,0	0,0	100	0,0
	2010	0,0	0,0	1	2	97	0,1
	2013	0,0	0,0	1	0,0	98	1
	2018	0,0	0,0	0,0	0,2	98,5	1,3
Azbests	2010	0,0	0,0	1,2	2,0	97,0	0,0
	2013	0,0	0,0	0,0	0,9	99,1	0,0
	2018	0,7	0,1	0,1	0,9	96,6	1,6
Elektromagnētiskā lauka starojums	2010	11,8	2,0	1,5	8,4	75,9	0,5
	2013	8,4	1,9	2,3	4,2	81,2	1,8
	2018	4,0	1,5	0,6	3,0	89,2	1,8
Pārāk liels, spilgts apgaismojums	2013	0,0	0,7	0,0	2,0	96,0	1,0
	2018	1,3	0,6	0,5	1,2	94,7	1,7
Pārāk mazs, nevienmērīgi sadalīts apgaismojums	2013	3,0	3,0	6,0	0,0	88	0,0
	2018	3,2	1,0	2,3	3,6	88,0	1,9

Riska faktors	Gads	Visi	Vairāk par pusi	Aptuveni puse	Mazāk par pusi	Neviens	Grūti pateikt
Tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieki respondentu darba vietā (pircējiem, pasažieriem, audzēkņiem, pacientiem u.tml.)	2018	47,5	10,2	3,8	14,2	22,9	1,3

Bāze: visi darba devēji, 2018.gadā n=1081, 2013.gadā n=1044, 2010.gadā n=1044, 2006.gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

13. tabula. Nodarbināto viedoklis par pakļautību darba vides riska faktoriem, %

Riska faktors	Gads	Visu laiku	Gandrīz visu laiku	75% no visa laika	50% no visa laika	25% no visa laika	Gandrīz nekad	Nekad	Grūti pateikt
Vibrācija, kuru rada rokas instrumenti, mašīnas u.t.t.	2006	3,1	3,8	2,2	3,3	6,2	5,3	75,7	0,3
	2010	3,3	4,2	2,0	2,1	7,5	6,9	73,7	0,3
	2013	2,7	2,7	2,4	3,4	6,2	4,7	77,8	0,2
	2018	2,7	3,2	2,6	5,2	9,1	6,1	70,2	0,9
Vibrācija, kuru rada transportlīdzekļi (piemēram, traktori, ekskavatori, smagās automašīnas)	2006	2,5	2,3	1,4	1,8	3,5	5,4	82,7	0,4
	2010	2,4	2,2	1,9	2,3	5,2	6,5	79,4	0,1
	2013	4,2	3,3	1,8	2,0	4,3	4,1	80,1	0,3
	2018	2,0	2,5	1,7	2,8	5,9	7,3	76,6	1,1
Tik skaļš troksnis, ka nākas pacelt balsi, runājot ar cilvēkiem	2006	5,8	6,5	3,8	6,4	10,3	12,2	54,6	0,4
	2010	2,8	3,2	2,6	3,5	11,0	12,5	64,3	0,2
	2013	4,7	4,8	3,2	6,8	11,7	11,5	57,0	0,2
	2018	2,5	3,3	4,1	7,4	14,0	13,0	54,5	1,1
Augsta temperatūra, kuras dēļ nodarbinātie svīst par tad, kad nestrādā	2006	2,1	3,4	2,5	6,7	10,2	12,3	62,3	0,5
	2010	0,3	1,0	1,1	3,9	7,1	10,9	74,4	1,3
	2013	1,1	1,2	1,8	4,1	8,4	9,5	73,0	1,0
	2018	1,1	1,0	1,9	3,8	6,8	11,5	72,6	1,4
Zema temperatūra telpās	2006	1,2	1,3	0,9	5,6	8,4	13,8	68,6	0,3
	2010	1,8	2,4	2,1	8,8	9,8	12,4	61,5	1,2
	2013	1,2	1,8	2,0	5,5	10,6	10,9	67,3	0,7
	2018	1,0	1,0	1,8	4,3	9,5	11,4	69,8	1,3
Caurvējš	2006	5,6	7,5	3,7	8,3	12,9	13,6	48,1	0,2
	2010	2,8	5,5	3,0	4,8	13,7	16,7	52,7	0,9
	2013	3,6	3,7	2,5	6,3	14,9	14,3	54,1	0,5
	2018	1,0	1,7	2,3	5,4	12,5	16,7	59,2	1,1
Darbs ārā dažādos laika apstākļos (vasarā un ziemā)	2006	8	5	2	6	9	8	62	0,2
	2010	9	5	3	5	9	9	60	0,4
	2013	8	4	3	7	11	8	58	0,1

Riska faktors	Gads	Visu laiku	Gandrīz visu laiku	75% no visa laika	50% no visa laika	25% no visa laika	Gandrīz nekad	Nekad	Grūti pateikt
	2018	4,6	3,4	3,1	6,1	8,0	8,5	65,1	1,1
Izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana	2006	6,0	7,6	3,3	4,5	10,3	8,6	59,4	0,2
	2010	3,6	5,4	3,1	3,7	12,9	9,8	61,2	0,3
	2013	4,2	3,8	3,2	5,4	10,6	9,3	62,8	0,7
	2018	2,0	2,7	2,7	4,9	8,8	10,3	67,1	1,5
Ķīmisko vielu uzsūkšanās caur ādu	2006	1,5	2,0	1,4	1,7	5,9	9,0	77,9	0,7
	2010	1,1	1,2	0,9	1,2	4,3	10,4	80,8	0,2
	2013	1,5	1,4	1,4	2,3	6,2	6,9	79,4	0,8
	2018	0,5	1,1	0,8	1,8	3,8	7,9	81,8	2,3
Ķīmiskās un bioloģiskās vielas, kas izraisa ļaundabīgos audzējumus (piemēram, arsēns, benzols, hroma savienojumi, niķeļa savienojumi, cietkoksnes putekļi, B un C vīrusi u.tml.)	2006	1	1	0	1	3	6	84	4
	2010	0	1	1	1	2	9	84	3
	2013	1	1	1	1	3	5	85	3
	2018	0,5	0,5	0,5	0,8	1,6	5,3	86,0	4,8
Jonizējošais starojums (piemēram, rentģena ierīces)	2006	1	1	0	0	1	4	91	1
	2010	0	0	0	0	0	1	94	1
	2013	0	0	0	1	1	3	94	1
	2018	0,3	0,2	0,3	0,4	1,3	2,6	93,2	1,6
Nejonizējošais starojums (ultravioletais, lāzera, infrasarkanais u.tml.)	2006	0,5	0,5	0,3	0,9	1,4	4,6	90,3	1,4
	2010	0,2	0,2	0,3	0,5	1,7	4,6	91,5	1,0
	2013	0,5	0,3	0,4	0,5	1,9	2,7	92,6	1,0
	2018	0,2	0,3	0,3	0,8	1,4	3,0	92,4	1,6
Paaugstināts atmosfēras spiediens	2006	0	0	0	1	1	4	92	1
	2010	0	0	0	1	1	7	89	1
	2013	0	0	0	1	2	3	93	1
	2018	0,2	0,3	0,2	0,3	1,4	3,7	90,2	3,7
Bioloģiskie faktori (piemēram, ērcu encefalīts, vīrusu hepatīts, kontakts ar asinīm, dzīvniekiem)	2006	2,4	2,4	1,2	2,0	5,5	6,1	79,8	0,6
	2010	4,4	2,8	1,4	3,9	4,7	7,7	74,8	0,2
	2013	2,9	2,5	2,0	2,8	4,9	5,4	78,7	0,7
	2018	0,6	0,7	0,7	2,3	4,6	4,0	84,7	2,4
Darbs piespiedu pozā (piemēram, stāvus, sēdus, t.sk. neērtā pozā)	2006	16,2	15,8	7,7	10,2	6,5	7,3	35,8	0,4
	2010	15,9	19,6	8,6	8,7	8,9	8,5	29,5	0,3
	2013	11,3	13,9	7,4	9,7	9,6	7,3	40,3	0,6
	2018	14,2	15,6	14,4	15,6	10,9	4,4	23,5	1,4
Smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana	2006	4,7	5,5	4,5	8,0	15,8	13,9	47,5	0,2
	2010	3,7	5,1	4,7	7,3	17,8	17,7	43,7	0,1
	2013	3,0	4,9	4,9	6,6	16,8	13,3	50,3	0,1

Riska faktors	Gads	Visu laiku	Gandrīz visu laiku	75% no visa laika	50% no visa laika	25% no visa laika	Gandrīz nekad	Nekad	Grūti pateikt
	2018	2,9	3,0	4,1	8,5	17,7	14,7	47,9	1,1
Vienveidīgas kustības (piemēram, plaukstu locītavā vai plecos)	2006	10,5	12,1	5,8	9,0	8,8	10,0	43,7	0,2
	2010	7,4	12,9	7,6	8,7	9,1	10,2	43,9	0,2
	2013	8,2	10,9	7,4	8,3	10,6	8,2	46,0	0,4
	2018	8,1	12,0	10,5	13,1	16,6	6,4	31,8	1,6
Darbs ar datoru (vismaz 2 stundas dienā)	2006	10	6	4	5	6	4	63	0,3
	2010	11	8	4	5	7	7	57	0,4
	2013	13	9	5	6	7	4	56	0,2
	2018	12,9	11,0	7,6	7,8	9,0	4,7	44,4	2,6
Distances darbs, teledarbs (darbs, kas netiek veikts tiešajā darba vietā, bet gan citur (piemēram, mājās), brīvs darba režīms, kad nodarbinātais veic darba pienākumus, kad un kur grib, galvenokārt darbs pie datora)	2006	1,4	1,4	1,1	2,5	6,4	6,0	80,7	0,5
	2010	0,8	0,8	1,2	2,1	6,0	7,6	81,1	0,4
	2013	1,2	0,8	0,8	1,5	5,9	4,5	84,7	0,5
	2018	0,8	1,0	1,0	2,1	5,9	6,1	80,4	2,6
Darbs augstumā (vairāk nekā 1,5 metru augstumā)	2006	1,5	1,1	1,5	2,7	5,2	5,4	82,3	0,3
	2010	0,6	1,2	1,4	2,0	5,6	7,0	81,8	0,4
	2013	1,1	1,4	1,7	2,8	6,8	4,7	81,2	0,3
	2018	1,2	1,1	1,2	2,8	3,8	5,8	82,4	1,7
Darbs sprādzienbīstamā vidē (piemēram, darbs ar gāzi, smalkiem koka putekļiem)	2006	1,9	1,6	0,7	1,0	2,9	3,9	87,6	0,4
	2010	1,1	2,0	0,5	0,7	2,2	5,3	87,6	0,6
	2013	1,3	1,7	0,7	1,1	3,7	4,3	86,5	0,6
	2018	0,8	1,4	0,6	1,3	3,0	2,8	89,3	0,9
Darbs ar aprīkojumu (piemēram, slīpmašīnas, frēzes)	2006	4,9	3,5	1,7	3,0	5,0	4,2	77,4	0,3
	2010	3,8	3,8	2,7	3,0	6,8	4,1	75,6	0,2
	2013	4,3	4,1	2,2	2,8	5,8	3,6	76,7	0,4
	2018	1,9	2,5	1,9	2,6	4,3	3,0	82,9	0,9
Darbs ar bīstamajām iekārtām (celtņi, lifti, katlu iekārtas, cisternas u.tml.)	2006	2,3	2,6	1,1	2,3	4,4	5,1	81,8	0,4
	2010	2,3	1,6	1,1	1,6	3,6	5,3	84,0	0,5
	2013	2,8	1,9	1,3	2,6	5,2	4,7	81,3	0,3
	2018	1,2	1,5	1,2	1,9	4,2	3,2	86,0	0,9
Maiņu darbs (darbs maiņās 8 stundas katru dienu)	2006	9,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	90,9	0,0
	2010	11,9	2,4	0,7	1,1	0,7	3,9	78,8	0,5
	2013	14,8	3,5	0,4	2,5	1,4	1,8	74,6	0,9
	2018	11,2	5,6	1,1	1,8	0,9	2,2	75,1	2,1
Summētais darba laiks (katru dienu citādāks darba	2006	20,3	4,0	0,9	2,5	2,2	4,8	64,1	1,2
	2010	9,4	1,9	0,4	1,7	2,2	6,6	76,2	1,6

Riska faktors	Gads	Visu laiku	Gandrīz visu laiku	75% no visa laika	50% no visa laika	25% no visa laika	Gandrīz nekad	Nekad	Grūti pateikt
laiks, kopumā nedrīkst pārsniegt 56 stundas nedēļā)	2013	9,4	3,2	1,0	1,4	1,9	3,3	78,6	1,2
	2018	7,1	2,8	1,3	1,6	3,3	2,9	77,8	3,2
Nakts darbs (vairāk nekā 2 stundas laikā no 22.00 – 6.00)	2006	2,9	1,3	0,7	6,4	6,2	5,5	76,4	0,5
	2010	1,7	1,1	0,6	4,3	4,2	6,5	81,3	0,3
	2013	2,9	1,9	1,4	7,1	6,5	5,0	74,8	0,5
Virsstundu darbs (strādā ilgāk, kā ir paredzēts darba līgumā)	2018	2,1	1,5	1,3	3,4	3,6	4,5	82,1	1,6
	2006	2,0	2,8	1,3	3,2	23,1	19,2	46,9	1,5
	2010	1,7	0,9	2,1	2,4	15,7	20,7	55,0	1,5
Darbs ar sarežģītām, ātri mainīgām tehnoloģijām, ātru un svarīgu lēmumu pieņemšanu	2013	1,7	2,1	0,7	3,7	17,9	17,6	54,4	1,9
	2018	0,8	0,8	1,4	2,8	13,1	16,0	62,6	2,4
	2006	2,6	3,3	3,3	4,3	8,5	11,2	66,4	0,5
Nemaināms darba temps (piemēram, nodarbinātajam ir jāstrādā tādā tempā, kādā to nosaka darba aprīkojums)	2010	2,2	3,7	2,4	4,2	10,5	11,0	65,6	0,4
	2013	2,7	4,0	2,2	4,5	8,9	9,3	67,3	1,1
	2018	1,8	3,1	2,8	4,5	9,0	7,7	69,2	1,9
Laika trūkums	2006	4,0	4,1	1,8	3,2	3,7	8,2	74,5	0,5
	2010	2,4	3,6	1,2	3,0	3,4	8,1	77,5	0,8
	2013	3,7	3,3	2,2	3,2	5,6	6,3	74,6	1,0
	2018	1,7	1,8	1,9	3,2	3,7	6,9	77,9	2,8
Fiziska vardarbība darba vietā	2006	3,3	4,9	2,4	5,4	16,3	18,7	48,6	0,3
	2010	1,5	3,3	2,2	3,8	16,6	23,0	48,7	0,9
	2013	3,0	3,7	2,2	5,4	18,,0	19,8	47,1	1,0
	2018	2,0	2,6	2,9	5,1	11,2	14,0	58,4	3,7
Iebiedēšana darba vietā	2018	0,1	0,1	0,0	0,4	0,7	1,6	96,6	0,5
Seksuāla uzmākšanās darba vietā	2018	0,2	0,2	0,1	0,3	0,2	0,8	98,0	0,6
Seksuāla uzmākšanās darba vietā	2018	0,1	0,0	0,1	0,3	0,2	0,8	98,0	0,6
	2010	0	0	0	0	1	3	94,3	0,7
	2013	0	0	0	0	1	2	95,5	0,7
Azbests	2018	0,2	0,2	0,1	0,2	0,6	1,8	95,7	1,3
	2010	2,4	2,9	1,3	2,4	3,6	5,5	80,9	1,0
	2013	3,1	3,0	1,2	1,9	4,3	5,0	79,7	1,8
Elektromagnētiskā lauka starojums	2018	1,5	1,4	0,8	1,7	4,0	3,5	84,8	2,2
	2013	0	1	1	1	2	5	89	1
	2018	0,6	0,6	0,7	1,6	3,0	5,3	86,9	1,3
Pārāk liels, spilgts apgaismojums	2013	0	2	1	2	5	8	81	1
	2018	0,9	0,9	0,8	2,5	5,8	7,5	80,6	1,1
Pārāk mazs, nevienmērīgi sadalīts apgaismojums	2013	0	2	1	2	5	8	81	1
	2018	0,9	0,9	0,8	2,5	5,8	7,5	80,6	1,1
	2006	22,0	11,4	4,1	6,2	11,5	8,6	35,9	0,3

Riska faktors	Gads	Visu laiku	Gandrīz visu laiku	75% no visa laika	50% no visa laika	25% no visa laika	Gandrīz nekad	Nekad	Grūti pateikt
Tiešs kontakts ar cilvēkiem, kuri nav darbinieku Jūsu darba vietā – tādiem kā pircēji, pasažieri, audzēkņi, pacienti, u.tml.	2010	27,2	14,2	5,0	6,4	12,1	10,4	24,2	0,5
	2013	21,3	10,8	4,7	5,8	11,7	9,7	35,7	0,4
	2018	16,4	9,5	6,2	10,0	11,6	7,3	38,3	0,8

Bāze: visi nodarbinātie, 2018.gadā n=2502, 2013.gadā n=2383, 2010.gadā n=2378, 2006.gadā n=2455

Avots: nodarbināto aptauja

14. tabula. Darba aizsardzības speciālistu viedoklis par 10, viņuprāt, svarīgākajiem darba vides riska faktoriem uzņēmumos/iestādēs, kuros viņi strādā (t.sk. sniedz kompetentā speciālista/institūcijas pakalpojumus), %

Darba vides riska faktors/gads	2006	2010	2018
Darbs piespiedu pozā	93,0	89,0	89,1
Smagu priekšmetu nešana vai pārvietošana	69,8	76,7	81,6
Psihoemocionālie riska faktori	80,2	68,1	67,7
Vienveidīgas kustības	64,0	50,5	63,7
Paaugstināts redzes sasprindzinājums	82,6	78,6	60,7
Mehāniskas dabas riski, strādājot ar darba aprīkojumu	68,6	70,0	57,7
Darbs ārā dažādos laika apstākļos	54,7	56,2	56,7
Ar darbu augstumā saistītie riski	45,3	51,0	48,8
Izgarojumu, dūmu, putekļu vai bīstamu ķīmisku vielu ieelpošana, uzsūšanās caur ādu	53,5	53,3	46,3
Tik skaļš troksnis, ka nākas pacelt balsi, runājot ar cilvēkiem	54,7	43,8	40,8
Plaukstas – rokas vibrācija	36,0	30,5	30,8
Caurvējš	50,0	42,9	25,9
Bioloģiskie faktori	25,6	32,9	24,4
Tīrība, kārtība darba vietā, kas var izraisīt nelaimes gadījumus	*	32,9	19,4
Augsta temperatūra, kuras dēļ nodarbinātie svīst pat tad, kad nestrādā	23,3	10,0	16,4
Visa ķermeņa vibrācija	18,6	21,4	15,9
Elektrotraumas risks	*	53,3	14,4
Sprādziena/eksplozijas risks	9,3	16,2	10,4
Zema temperatūra telpās	30,2	21,0	9,5
Elektromagnētiskais starojums	*	11,0	7,0
Optiskais starojums	0,0	4,3	6,0
Azbests	*	5,7	3,5

Darba vides riska faktors/gads	2006	2010	2018
Jonizējošais starojums	4,7	6,7	2,0
Paaugstināts atmosfēras spiediens	2,3	1,0	1,0

Piezīme: * – jautājumi 2006.gada aptaujā netika uzdoti

Bāze: visi darba aizsardzības speciālisti, 2018.gadā n=201, 2010.gadā n=210, 2006.gadā n=86

Avots: darba aizsardzības speciālistu aptauja
